

Amiculu scólei

scriptura pedagogica

pentru

invetiatori, educatori și toti barbatii de scola

redigata de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

V. Romanu.

Trajan Lungu

A N U L U I.

Sibiu 1860.

Editur'a și tipariulu lui S. Filtsch.

Tabla de materia.

	Pag.
Întreprinderea noastră	1
Unu eco din Ungaria	4
Sôrtea prunciloru în paganitate	8
Educațiunea	17
Órecari barbati renumiti ai Romaniloru, carii a scrisu despre educațiune 23-27; 112-117; 216-227	
Educațiunea în scóla și acasa	27
De ortografi'a romana	31
Proverbe pedagogice 41-46; 125-127	
Ce sa faca invetiatorulu, cá se inainteze în cultur'a sa propria?	46
Intemeierea scólei populare	53
<u>Fragmente din istori'a Pedagogiceei</u> 97-109; 210-216; 303-310	
Scóla în raportu cu casa	109
Scólele populare austriace, -- starea loru de față	117
Cuventarea D-lui Pretore Leontinu Lucechi	120
Asiedieminte pentru îngrijirea copiiloru mici	127
Pucintele cuvinte despre educațiunea prunciloru dein scólele (comunali) inferiore	130
Despre starea de acum a scóleloru nóstre populare din Transilvani'a	141
Limbele din lume	193
Încercare spre a stavili unu principu pentru ortografi'a cu litere romane	199
Epistole catra o mama, séu despre educațiunea fisica a prunciloru 227-234; 310-318	
Despre energi'a invetiatoriului în scóla	234
Joanu Hatiegu, invetiatoriu popularu romanu	238
Protocolulu comisiunei filologice transilvane	287
<u>Necesitatea studiului psihologicu pentru invetiatori</u>	318
De ce nu vinu copii la scóla?	321
Cum se fia scóla întocmita din afara și din intru?	326
Datorinti'a invetiatorulu în și afara de scóla de a des- ceptá și întari patriotismulu	329

	Pag.
Calitatile invetiatorului	332
Locatiunea	334
Istori'a romana natiunala	374

Scóla practica.

Conversatiune cu scolarii asupra Gramaticiei	57—68;
	167—179; 250—256; 339—342
Inceputu de Aritmetica	244—250; 335—339

Sciri scolare. 68—72; 179—185; 256—264; 342—369

Ordinatiuni 75—83

Determinatiunile nónei legi industriare in privinti'a scó- lei populare	185
Ordinatiunea in Ministeriu de cultu si instructiune din 23. Marte 1855 in privinti'a regularii instructiunei in scólele centrale	264

Varietati 83—92; 189—191; 275—288; 369—372

Recensiuni 92—96; 191—192

451802

ARTICULU SCOLEI

scriptura pedagogica

pentru

invetiatori, educatori si toti barbatii de scola

redigata de

V. Romanu.

A N U L U I.

Brosiur'a 1.

Ianuariu-Februariu-Martiu.

Bibl. Univ. Cluj
Nr. 539 1937

Sibiu 1860.

Editur'a si provezetur'a lui **S. Filtsch.**

Ese in fa-care trimestru odata, — costa pentru Sibiu 1 fl. 70 cr., si in-afar
intregu.

Intreprinderea noastră.

Tinerimea este acea temelie a națiunii, pe care are a sta edificiul celu tare alu viitorului ei.

Fiindcă calitatea fundamentului conditionéza starea și sôrtea întregului edificiu, modulu celu mai sigur, d'a contribui la pregătirea viitorului fericite pentru unu popor, este înaintarea bunei educațiuni și instrucțiuni a tinerimei sale, ca pe factorii principali ai vieții naționale.

Omulu este numai aceea, ce elu se face prin educațiune, și instrucțiunea e pentru noi ceace lumin'a este pentru sôre, este fact'a cea brilantă, ce a luminatu popôrele antice și moderne.

Cu scopu, de a folosi și eu catu de puțin u națiunii mele, m'amu resolu a aduce pe altarulu patriei unu micu denariu prin darea la lumina a acestei scripturiôre, menite d'a contribui și ea ceva la înaintarea educațiunii și instrucțiunii tinerimei romane.

Prelunga datorinți'a de Romanu, cugetu a'mi împlini prin acésta și ceea a unui cetățianu bunu de statu; caci cumca cultivarea și perfectiunarea omului atatu în privința fizică, catu și etică este una din cele mai importante probleme ale statulu, nu se va îndoi nimene, carele scia, ca statulu este numai pentru ômeni, ca ômenii facu factorulu celu mai însemnatu alu seu și ca dela binele fizicu și spiritualu alu individeloru singuratice depinde fericirea și pro-

sperarea întregului; precum nici de aceea, ca spre acesta nu e nici decum de-ajunsu numai activitatea statului, ci se mai cere anche si o confaptuire a membriloru sei.

Trebuinti'a de asemenea scriere este asiadara destulu de sentita, mai virtosu daca vomu judicá, incatu amu remasu inderetrulu altoru popóre in calea culturei, si ca numai bun'a educatiune a tinerimei, numai scól'a mai este, ce ne póte aici ajutá.

Wieland dice: „Candu e verb'a de relele cele mari, cari apasa genulu ómenescu, venimu inderetru totdeauna éراسي la a deverulu a deveruriloru: ca ómeniloru nu li se póte ajutá, daca ei nu voru fi mai buni, éراسي ei nu potu fi nici-candu mai buni, daca nu voru fi mai intiepleti; éراسي ei nu potu fi nici-odata mai intiepleti, daca nu voru cugetá bine asupra tuturoru lucruriloru, dela cari depinde binele si nefericirea loru.“ Ceeace dice Wieland despre ómenime se póte aplicá si la popóre singuratece.

Inse care alte mizlóce sa fia mai accomodate, de a face p'unu poporu totu mai bunu, mai intiepletu si mai binecugetatoru, daca nu bun'a educatiune a tinerimei lui, daca nu scól'a?

Indesertu se plangu unii, ca poporulu nostru nu e priimitoru de reforme imbunatatitóre, nu imbraçiosiaza artele si comerciulu, nu se descépta in elu spiritulu de industria, nu vrea a sci de sisteme rationale de agricultura, nu e induplecabilu la întreprinderi nóue mantuitóre, nu se latiesce între elu gustulu cititului, cá si literatur'a nóstra sa mai prinda viétia, dicu indesertu; pentruca usi'a, prin care tóte aste afla intrare la poporu, este numai scól'a.

Poporulu, necultu este cá o stanca, peste care to-rintele ideiloru trece, fara a lasá vr'o urma fructifera; inse

scóla ilu pregatesce ilu prefăce in pamentu priimitoriu, in pamentu productivu, si atunci ideile acele, pe care le nasce geniulu creatoriu si le nutresce sciintia, afla lesne trecere la elu si aducu fructe insutite.

Că si noi sa damu asiadara unu sboru eroicu culturei romane, că sa taiemu o cale mai neteda catra civilisare: trebue mai anteiu de tóte sa ne interesamu de educatiunea tinerimei nóstre, staruindu cu puteri unite la infiintare de scóle bune.

Diseiu cu puteri unite; pentruca discordia este mórtea natiunilor, este nimicirea a tóta puterea. Daca mai sunt, carii se indoiescu despre acésta, judicene starea si causele ei, si le va ajunge. La nimica nu putemu astadi adscria atatu caus'a ticalosirei nóstre, ca imparecheriloru celoru multe d'ntre noi

Cate institutiuni folositoare amu putea sa avemu, daca nu lipsia dintre noi concordia, catu vomu poté face pe viitoru, candu vomu intielege vócea timpului, si vomu traí si lucrá in intielegere fratiósca. cu puteri unite. Unirea e putere si puterea e viétia. Si óre nici acum sa n'avemu motive de-ajunsu, d'a traí si a lucrá in armonia, candu lipsele cele multe sbéra, candu esemplulu popóreloru conlocuitoare ne indémna, candu devis'a Maiestetei Sale Imperatulu i, mai multu ca tóte, ne provóca la acésta, si candu prin urmare nu mai vietuimú in timpi asia de vitregi, precum fú trecutul celu amaru?!

Spre a confaptú dupa putintia la realisare de asia lucruri fericitóre, Amiculu Scólei pasa astadi in lume, că unu amicu alu progresului, că unu ostasiu credinciosu si pururea luptaciu alu luminei contra intunerecului, si că unu amicu alu adevéruului, care nici odata nu va tamieca vanitetei

Elu desi este productulu unui individu, precum sumu

subscrisulu, de puteri fórte marginite; desi are d'a se lupta cu greutati si neajunsuri multe, mai virtosu la inceputulu seu: totusi, aflandu totdeuna imbraçiosiare favorabila, nu vomu pregetá nimica din totu ce póte a' lu pune in stare, d'a corespunde tendintiei sale si acceptarei publice

Fia dara, cá asta intreprindere, acum mica, sa se incoroneze cu celu mai fericitu resultatu, spre a putea lua cu timpu o intindere si o desvoltare totu mai mare; fia, cá ea sa devina o sala de conversatiune a invetiatoriloru populari si a tuturoru barbatiloru de scóla romani; ca in modulu acestu cu atatu mai usioru sa' si pota implini misiunea sa de: inaintatóre a scóleloru si a culturai poporului romanu.

Romanu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Unu eco din Ungari'a.

Cateva cuvinte adresate catra invetiatorii romani din Comune.

Onoratiloru Frati Invetiatori!!

Privindu la invetiatorii altoru confessiuni si natiunalitati, cu durere observamu: ca pana candu aceia 'si culogu cu tóta indeman'a cunoscintiele necesarie din numerocele foi scolastice*), ce circuléza intre densii si destinate intreprinderi loru, ne avendu si noi asemenea, suntemu ca albinele ce aléruga pe unu campu desertu, fara flori, fara sa aiba din ce 'si suge nutretulu debuinciosu, si prin urmare viati'a nóstra invetiatoriala este mai multu numai

*) Numai in Germania esu astadi vr'o 30 de scrieri periodice pedagogice. R.

vegetare. -- Ba daca inbolditi si noi de geniulu propasirei, pentru a ne satura pofta apucamu a mana vre unulu din numitele giurnale straine -- de si aflamu multe bune, dar' negasindu in ele inca si altuceva, ce pentru noi e totu asia de scumpu, -- viatia si spiritu natiunalu, -- o patemu ca omulu flamendu de pane, ce se 'ncerca a se saturá cu póme, si 'n urma e totu flamendu.

Éta insa, ca candu nici visaramu, s'a deschisu si pentru noi o viétia mai desfatata, mai placuta si mai fericita, resarindu pe orisonulu nóstru celu atatu de 'ntunecosu, lucéferulu, pe care multu si cu multa sete l'amu asceptatu -- „Amiculu Scólei“. Unu organu, care de si acú la nascerea lui e micu, dar', precumu i se vede din fačia, are insine nu numai natur'a de a cresce, ci si simburele vie-tiei perpetue. Unu organu e acestu latitoriu de lumina in sfer'a educatiunei poporale; unu salonu, in care de acuma inainte coadunandune cu multa placere, vomu putea discurge si ane consulta pentru inventarea celoru mai bune si scopului mai corespundiátore metóde de cresce si invetiare; apoi din asemenea consultari si impartasiri de idei bune, vomu precepe si mai bine, ca in modulu invetiarei si cre-scerei tinerimei, ce este de a se priimi, ce de a se lepadá; prin acésta apoi ne vomu usiura propasirea si ne vomu face totu mai capaci, d'a corespunde chiemarei nóstre cei atatu de grele.

Pe terenulu acestu afara de noi voru pasi si toti barbatii aceia mai luminati decatu noi, carii se intereséza de cre-scerea tinerimei si desceptarea poporului nostru*); consulta-

*) Ne place a crede, ca OO. DD. Professori gimnasiali si alti barbatii ai nostri eruditi, nu se voru tienea degradati, a calcá acelasi terenu cu invetiatorii nostri populari, spre ajungerea unui scopu comunu; nu se voru rusiná; a scria la o foia, in care vedu nume de invetiatori satesci si articuli d'ai loro.

rile acestora voru fi pentru noi atate lumini desceptatóre; cu unu cuventu, acestu organu de multu doritu va fi pentru noi o scóla, in care vomu audí totu noue si mai noue lucruri.

Dar' Fratiloru!! acestu pretiuitu organu numai asia ne va putea nutri din destulu, daca si noi, fara distingere — ne vomu uní puterile, spre a contribuí a viéti'a si bun'a prosperare a aceluia; ba setea nóstra numai atunci se va stemperá candu 'lu vomu vedea esindu in tota septeman'a baremu odata. — Apoi aceasta dela noi aterna fratiloru!! numai voie ne trebuesce, neputintia in lucru nu zace, de oarece braçiele unite si contielegerea efeptuescu lucruri de minune. Au nu tocmai noi invetiatorii conducandu fraged'a junime, o provocamu de atateori la viéti'a armoniósá si miraculós'a sirguintia a mititeleuru albine? apoi noi sa nu ne indemnamu de acelea la unirea puteriloru spre a efeptuí ceva bunu?

Aceste inse nu pentru aceea le amintescu, ca dóra asiu fi de parere, ca si cumu nu learu sci destulu de chiaru fie care din noi, nu, caci din contra eu sumu préconvinsu, ca in seclulu alu 19-lea, care e seclulu propasirei si a luminarei — nu se va aflá vr'unu invetiatoriu, care sa se arete rece catra o tendintia asia nobila cumu e: a „Amicului Scólei“ - si inca cu atatu mai virtosu nu, caci

Amu cititu scrieri straine, unde unu Diesterweg, Kellner, Lange, Zeiss si cati alti pedagogi si scriitori mari ai presentului nu se temura a 'si perde nimica din renumele loru cu aceea, ca 'si alaturara articuli si numele loru lunga articulasi si nume ne'nsemnete de invetiatori satesci.

Sa ne para bine ca avemu ici colo si pe sate cate unu invetiatoriu, care pote scria; apoi daca aceia nu voru infaciosia totdeuna idei inalte si stilu de literatu mare — ce nici ca se póte cere — s'avemu indulgintia. Unulu din literatii nostri disese: „Scrieti baieti, ori cum, numai scrieti!“ R.

earasi dicu, ca sumu tare incredintiatu, cumca nu se va fi aflandu intre noi nici unu invetiatoriu, care sa nu fi simtitu lipsa unei asemenea scrieri.

Deci Fratiloru!! veniti sa inbraçiosiemu cu tóta caldura animei pe „Amiculu Scólei“ — pe amiculu nóstru si alu natiunei; sa'i spriginimu întreprinderea, sa nu pregetamu ai intinde puçintelulu ajutoriu ce'lu postesce dela noi, pentru cá sa nilu rentórca cu castigu insutitu. Sa nu ne uitamu insa nici de celelalte doue odóre scumpe — „Gazeta“ si „Telegrafulu“, ci sa le inbraçiosiemu si pre acestea cu unu sufletu si anima*), caci aceste doue lumini, desi se lupta cu greutati, totusi ne representara si ne representeadia inaintea lunei civilisate, si meritele loru facute atatu pe campulu literaturei, catu si pe altariulu natiunei ne suntu la toti cunoscute. Sa inbraçiosiemu mai incolo tóte produptele literarie, ce esu din candu in candu la lumina si sa resplatimu incatuva prin aceasta osteneal'a scriitoriloru nostri, carii — precumu scimu — fara picu de interesu privatu — curatu numai din zelu, lucra si asuda pentru natiune.

In-fine: sa nazuimu a ne 'ntalni catu mai desu pe terenulu acestu natiunalu. — Sa procedamu pe una si aceiasi carare in sfer'a educatiunei si invetiaturei; sa semenamu in poporulu nostru sementia fratietatei; sa stirpimu netemeiós'a ura si discordie dintre frate si frate, caci fiu a unei'a si aceiasi natiuni suntemu cu totii, unulu si acelasi sange ne circulédia prin arterii, un'a si aceiasi ne este dorinti'a, in unulu si acelasi locu ne dóre pe toti.

*) Asia, sa le spriginimu pe tóte. Aru fi pré tristu, candu o foia noua saru nasce, numai cá sa apuna alt'a; blastemati fia toti, carii nutrescu asia cugete infernale — daca mai suntu si de aceia! — Prelunga una ori doue foi politice, ce lucru mare, o tienea si o scriere, ca „Amiculu“? R.

Sa desceptamu in parinti si prunci poft'a, de a inbratiosia: sciintiele, negutiatoriile, artile, maestriile etc, cá totu a-tate modruri de vietuire si cultivire, sa'i reflectamu in privinti'a aceasta la natiunile conlocuito're, intru tóte celea bune noi sa mergemu nainte cu esemplulu, caci noi suntemu oglind'a poporului!

Asia apoi Fratiloru!! asia numai vomu putea cresce santei Biserici credinciosi buni si Statului cetatieni folositori; asia numai va inflori natiunea si literatur'a nóstra si cu ele dimpreuna totu ce e frumosu si bunu; asia ne voru binecuventá stranepotii; — asia numai, si nu altucumu, vomu fi demni si de numele „romanu“ celu purtamu, si cu care atatu se falira strabunii nostrii!!! —

Gregoriu Hengye,

BCU Cluj / Central invetiatoriu romanu in Seini.

Sórtea prunciloru in paganitate.

Mai la tóte popórele vechimei pruncii nu se priviau de persóne, ci numai de nesce lucruri, asupra caroru parentele ori statulu putea a dispune dupa vointia netiermuri. Prunculu se putea vinde, espune si omóri dupa placu, si de vr'o indatorire catra acelasiu in respectu trupescu ori spiritualu nu era nici vorba. Desi amu putea aduce dovada la acésta pe tóte popórele de atunci, cate unulu, totusi, din caus'a angustimei, ne marginimu la cele mai culte dóue popóre ale acelui timpu, la Greci si Romani; deórece nu 'ncape indoiala, ca sórtea prunciloru la celelalte popóre mai puçinu culte n'a pututu sa fia mai buna.

In Sparta Licurgu, legiuitorul, declarase, ca pruncii nu se tienu de parinti ori de familia, ci suntu ai statului, d' aceea ei se luau dela parinti si se crescéu de

statu; éra daca dupa intrarea lor în viétia nu aretau semne d' o constituíune trupésca corespunzétóre, se judecau la peire. „Indata-ce se nascea prunculu“, dice Plutarcu în viétia lui Licurgu. „nu mai stá în puterea tatalui, de a 'lu nutri dupa voia sa, ci énsusi elu ilu ducea la unu locu anume destinatú spre acésta. Acolo sedéu betranii genului seu si cercétau prunculu. Dacá lu aflau frumosu, binefacutu la tóte membrele si tare, atunci ordinau, cá sa se nutrésca; éra daca li se pareá uritu, diformu, slabutiú, atunci se aruncá într'unu lacu: acesta era aprópe de cetate la pótele muntelui Taigetú; ei credéu, ca nici pentru pruncu, nici pentru republica n'aru fi bine, sa mai traiésca unu asemenea pruncu, care anche la nascere aretase, ca nu va fi o fiintia sanatósá, tare“.

La Spartani asiadara prunculu numai candu purtá semnele inzestrarei fisice mai avea unu pretiu; cumca si în trupu slabu aru putea locú sufletu mare, acésta poporulu spartanu nu voia s' o scia. Dupace prunculu a trecutú prob'a aceea si s' a afluatú demnu de viétia, ilu mai aseptá o alta proba martiratóre, pe care i o pregatia superstitiunea religiósá. Fiacare mama 'si ducea în bráciele sale prunculu la altarulu Dianei Ortia, acolo 'lu desbracá, ilu intindca si în onórea Zeítiei 'lu biciuia nunumai pana la vérsare de sange, dara si pana la mórté. „Parintii“, dice Pausania (in Laco-nicis), „nu erau miscati de compatimire, vezindu 'si pruncii sfasiati în bucati prin repeditatea lovitúrelor. Era unu ce mai infricosiatu pentru densii, a observá la ei unu semnu de slabitiune. decatu a' i videá resuffandu vr'o data.“

Daca se 'ntemplá sa móra vr' unu pruncu mai nainte d'a fi priimitu numerulu determinatu de lovitúre, atunci unulu cá acelu se ingropá cu spesele statului c'o coróna în capu si i se ridicá o statua: o onóre, pe care Lacedemonianulu o preferá vieítei cei mai lungi.

La alu septelea anu pruncii remasi in viétia se luau pe totdeuna dela parintii si famili'a loru. Ensasi republic'a se ocupá cu educatiunea loru. Intre virtutile, la cari se deprindeau aceia, furtulu ocupá unu locu de capetenia. Impartiti in cete ei avéu unu capitanu, carui se supunéu, ca servii domnului loru. Dupa-ce inserá, capitanulu comandá celoru mai mari a procurá lemne si celoru mai tineri, legume pentru cina; tóte obiectele aste trebuia ei sa le fure. O torturare infricosiata asceptá pe acela, carele nu sciá sa se pórte astfelu, cá nimene sa nu 'lu afle. O asemenea educatiune cautá sa aduca fructele sale si sa formeze ómeni crudi, furaci, perfidi; ceeace o mærturisesce si Platone (De leg. lib. 1), Aristotele (Politic. lib. 2. c. 9.) si Herodotu (lib. 19. n. 50). Cea mai mare macula in educatiunea Spartaniloru a fostu tractarea Helotiloru (sclaviloru) prin junime. „Era“, dice Plutarcu in viétia lui Licurgu, „unu ordinu alu lui Licurgu numitu „secretum“; adeca domnii, cari avéu inspectiunea asupra junimei, alegéu din timpu in timpu pe aceia cari se paréu mai sireti si 'i tramitéu pe campu, pe unulu intr'o parte pe altulu intr'alta cu pumnari si alte arme, ce le facea trebuintia, spre a putea traí singuriti. Tinerii acesti, dupace se imprascieu pela tíera se ascundéu peste di pela locuri ferite, pana nóptea, candu apoi esiau, pandiau la drumuri si ucidéu pe celu d'anteiu helotu (sclavu), care le esia in cale. Uneori amblau si dio'a peste campuri si ucidéu pe celu mai bravu si mai tare dintre ei, precum Tucidide nara in istori'a sa a resboiului peloponesu Si Aristotele spune, ca Eforii indata-ce se asiebau in servitiu anuntiau resboiu Helotiloru, incatu acestia se putéu ucide fara impedecare. Catra acésta ei ii tractau fórté aprigu, caci aorea ii siliau a bea vinu fara apa atatu, pana candu se ametiau bine; in asta stare ii purtau apoi prin case

spire a areta prunciloru loru, catu de de-
gradata este o persóna imbetata; afara
de acésta le mai cautá si a cantá imne necuviintiose
si a jucá.

Sa lasamu Sparta, si sa trecemu in Aten'a. Nici
acésta nu stete inderetrulu Spartei intru cruditatea catra
prunci. Espunerea noului nascutului se facea aici intr'unu gim-
nasiu numitu Cynosarges. De altminte espunerea copiiloru
era la Greci, afara de Tebani, o usantia comuna. In casu,
candu o mama voia, ca prunculu ei sa vina in mani straine,
'si alegea pentru espunere piatie, temple, respintii, ocóle
de fontani saritóre, tiermii riuriloru, scurtu — locuri cer-
cetate. Éra daca nescine era pentru mórtea prunculu seu,
atunci ilu espunea la locuri ferite, periculóse, in adunculu
paduriloru ori in arbori scorburos, seu ilu lepada in vre-
unu canalu (cloaca), ori ilu aruncá in vr'unu riu, pusu
fiindu mai anteu intr'unu cosiu de fagu ori de altu lemnu
usioru, care se infasiurá cu multe cordele. Plutarcu aréta
urmátórea cauza, pentru care seracii espunéu uneori
pruncii loru: „Despoiati cu totul de totu, ce se cerea la
o viétia cuvenita, fiindca ei priviau miseria de cea
mai mare nefericire a omului, nu voiau a lasá pe
pruncii loru s'ajunga asta sórte, dupa opiniunea loru, mai
trista decatu tóte altele.“ Dara nunumai cei lipsiti, chiaru
si avutii espunéu pruncii loru. Longus produce vorbindu
pe tatalu spusului Dafnis in sirele urmátóre: „Copii mei!
eu me insurasemu fórté de tineru, si in scurtu timpu fui
fórté norocosu, dupa cum mi se parea atunci, caci prun-
culu d'anteiu, ce mi l'a nascutu muierea, a fostu fecioru,
alu doilea o fetitia, si alu treilea a fost Astilu. Amu cu-
getatu, ca mi'su destui acesti trei, si pe acestu (Dafnis)
l'amu espusu cá pruncu micu de fasia cu sculele, ce i le-
amu datu. Acésta n' o facui cu scopu, de alu mai reafila,

ori alu mai recunósce canduva; ci cá acela, care 'lu va gasi, sa aiba cu ce sa lu ingrópe.“

Numai Tebaniloru, precum amu mai disu, le era opritu prin lege, a espune pruncii. Daca capulu familiei nu era in stare d'a ingrigi de nounascutul pruncu, atunci diregatoria dá prunculu acelu prelunga o suma mica la unu Cetatianu, care voiá sa 'lu aiba, si pe care apoi mai tardiu ilu punea între sclavii sei.

Sa cercetamu si dupa sórtea prunciloru la Romani. Puterea parintiésca a Romaniloru se 'ntindea pana la dreptulu de proprietate absoluta asupra prunciloru, nepotiloru si mai departe. Dreptu aceea viéti'a si averea tuturoru prunciloru si nepotiloru nascuti din fiii aflatori sub potestatea parintésca, era in man'a parintelui de familia aceea, ce este ori ce lucru in man'a celui ce 'lu possede. Ceeace copiii castigau prin serguintia propria, prin daruire séu testamente era alu parentelui, afara de acésta elu mai putea si asi espune pruncii, ai vinde de trei ori si éresi ai cumpará. Adeveratu, Romulu a mai marginitu dreptulu acestu, obligandu pe parinti, a 'si educá pe toti fii loru si pe fiic'a cea mai mare. Elu oprise si omorirea prunciloru, fia de ori ce sessu, dupace aceia voru fi trecutu alu treile anu alu viéteii si a restrinsu dreptulu espunerei numai la fiulu celu negrigitu de natura si la tóte fiele nascute dupa cea mai mare *). Inse mai tardiu prin

*) In vechime fecioriloru se dá o mare preferintia inaintea fetelor si apasarea si tiranisarea sessului femeescu era fórte mare. Urmátorele citate dovedescu acésta de ajunsu. Menander, unu scriitoru grecu (323 a. Cr.) dice: „Ce sarcina neplacuta si apasátore este o fata pentru unu parinte? Seraculu 'si cresce, cum póte, pe tóti fiii sei, inse pe fete chiaru si cei avuti le espunu“ Euripide, unu tragicu grecu, (nasc. 480 a. Cr.) dice: „Dupa-ce fat'a a esitu odata din cas'a

„leges duodecim Tabularum“ despotismulu parintescu nu numai s'a intaritu, ci anche s'a mai latitu. „Parintele sa aiba dreptulu asupra vieticii si mortei si a vinderei (de trei ori) a prunciloru sei legitimi,“ asia ordiná legea aceea. Acésta putere infricosiata finea numai cu mórtea tatalui, pana atunci toti copii 'i erau supusi. Unu altu articulu alu acelei legi suna: „Parintele sa omóre indata copilulu acelu, care va fi tare diformu.“ Dispusetiunile aste remasera in putere nunumai in totu timpulu republicei romane, ci si sub inperatori. Candu se nascea unu pruncu, mósia 'lu luá si 'lu punea josu pe pamentu; daca tata-seu ilu ridicá in braçie spre a 'lu dá nutricei ori mamei, atunci acelu era scapatu; éra candu parentele 'lu lasá acolo si 'si intorcea ochii despre densulu, atunci prunculu trebuia sa móra. — Si care a fostu sórtea a miiloru de prunci, cari se espunea pe totu anulu in Roma nóptea la Velabrum la pólele muntelui Aventinicu si la colóna Lactaria? Multi muria indata, si aceia erau anche cei mai fericiti. Catu pentru cei, carii traiau peste nópte, diminétia, pana a nu se face diua, veniau ómeni blastemati si alegeau din aste jertfe nevinovate p' aceia, carii corespundéu tendintieloru loru celoru rusinate. Unii dintre proclétii acesti erau life-ranti pentru case stricate: ei luau baietele espuse si le crescéu pentru desfrenare; altii erau invetiatori de gladiatori; acestii alegeau pruncii cei buni de scól'a loru si cresceau din ei gladiatori (luptaci, pumnaci), meniti d'a se luptá pe mórte unii cu altii la locuri publice spre petró-

parintésca, ea numai este a parintiloru, ci a barbatului ei. Feciorulu inse nu paraseste nici odata Zeii domestici ai familiei sale si onóra locul unde odinescu antenatii sei.“ Terentiu, scriitoru romanu (n. 194 a. Cr.) spune de Cremes, ca intrepríndendu o caletoria, a ordínatu, cá daca muierea sa cea ingrecata aru nasce intraceea o fata, aceea sa se omóre.

cerea privitorilor sangenari; alții erau farmecatori și farmecătorése: ei luau acele fapture nevinovate spre a întrebui sangele lor la unele beuturi, ce pregăteau spre scopuri rusinate; alții érași erau cersitori. Aceștii alergau nóptea cu cetele la Velabrum séu la colóna Lactaria, alegiau pruncii trebuitori scopului lor, îi ducéu în locuințele lor întunecóse și îi crescéu acolo pana la etatea de 18 luni ori 2 ani, fara d'ale face ceva reu. Pe timpul acestu inse începéu a 'i ciungi ai ologi în tótu modulu, spre ai face buni de speculatiunea, pentru care i a destinatu. „Vedeti,“ dice Seneca, „pribegitorii pè drumuri și strade, orbii, radimati pe ciomagu! Aici e unulu cu manile taiate, colo unulu cu cheutórea piciorului zdrobita cu calchiulu scintitu, aici unulu cu picióre tianderite, colo altulu cu picióre bune, inse ele spinzura de siólduri strivite. Infuriatu asupra tuturoru în modu diversu, cersitorulu speculatoru acestuia 'ia frantu ósele, celui 'i a taiatu manile: elu face pe unulu schidolu, altuia i sucesce trupulu, pe altulu 'lu desiéla, altuia 'i taia manile, cá prin istu modu de crudime sa produca risu. Vino, ticalóse! aratane tremurind'a și schidolit'a 'ti familia de orbii, ciungi de copii flamenditi și semimorti; arétane prisionierii tei! — Pentru Ercule! asiu vrea sa cunoscú pescer'a ta, acestu laboratoriu de defecte omenesci, acestu cuibu de furi alu prunciloru. Cá o arta trebuie fiacare sa aiba unu defectu trupescu deosebitu. Acesta are membre sanatóse, și daca nu se va pune pedeca naturei, elu va capatá o statura frumósa; d'aceea i trebuescu frante ósele, cá pe candu va fi mare sa nu se póta sculá de josu; 'i vei frange piciórele, manile, spinarea, cá sa i caute a se teri; éra celui-altu i vei taiá membrele. Eata aici unu pruncu cu fația frumósa, elu va esi unu cersitoru frumosu; deci schilavescelu la tóte membrele, cá astufelu fatalitatea, care

a lucratu contra binefaceriloru naturei, cu atatu mai virtosu sa misce inimile ómeniloru. Singuru, si fara trabanti imparte tiranulu acestu dupa placulu seu defectele omenesci. — In tóte dimineti, si mai cu sama in dile de serbatori, acesti parinti de familia, cu totulu osebiti, aréta fia-caruia loculu care sa lu ocupe, piatiele si casele, unde are sa cersiasca. Multi domni n'au acelu folosu mare dupa sclavii loru cei tari, care 'lu au speculantii acesti dela schilavii loru cei miseri. Séra le tragu sam'a, ca care catu a castigatu, si daca este vr'unulu, care sa nu fi corespunsu aceptarei loru cu adunarea de bani, ei le spunu restitu: „De-ce 'mi ai adusu astadi numai atati bani? N'ai cersitu, cum se cuvene, seu ca nu te ai dusu acolo, unde puteai sa capeti mai multa elemosina. Luati-lu si lu biciuiti.“— „Omu de nimica,“ adaogu ei, candu audu vaielele si tipetele, pe care le produce durerea serimaneloru victime, „daca cersiai si plangéi asia, tu 'mi aducéi mai multu! Ti-asiu stinge viati'a, candu nu asiu sci, ca prin aceea, ca ti-o lasu, te pedepsescu mai aspru. Dici, ca nu e vin'a ta? Asia e, vedu; tu anche nu cauti destulu de miserabilu, si de buna sama asta e caus'a, ca in unele locuri n'ai capatatu nimica.“ In urm'a astoru presupunéri, cumplitulu comanda o noua schidolitura, si 'si forméza omulu, dupa modelulu celui, care a adunatu mai multu.“ Asia ne descria acésta meseria Seneca, renumitulú filofosu alu Romei.*)

Acésta fu dara sórtea prunciloru in paganitate in cursulu multoru seculi, panacandu se nascú la Vitleemu

*) Inse cu tote aste la strabunii nostri Romani incepura a fi cunoscuté si adeveratele principii ale educatiunei. Mai multi barbati dovedescu acésta in scrierile loru. Vedi articulu: „Órecari barbati renumiti ai Romaniloru etc.“

acelu pruncu adorabilu, Iisusu, Mantuitorulu lumei, carele chiaru prin nascerea si intruparea sa a santitu etatea pruncésca Elu a luatú pruncii sub scutulú si aperarea sa, prin invetiatur'a sa dzeésca i a reasiezatu in drepturile loru, prelunga acésta le mai dete si prerogative noue. Elu a opritu despretiuirea prunciloru, a astoru mladítie ale omenimei, dela alu caroru bine si nefericire aterna binele si nefericirea viitorului ei, si ne-a aretatu pretiuu celu inaltu, celu au aceia inantea lui Dzeu, carele le-a datu deosebiti angeri paditori (Mat. 18, 10). Elu a iubitu si a binecuventatu pruncii chiamandu'í la sene (Mat 19, 13 -14). Elu i a pusu de modelu tuturoru etatiloru, candu a disu „Adeveru dicu voue, ca de nu ve veti întórce, si sa fiti cá pruncii etc.“ Elu a promisú acelorú, carii voru priimi pruncii si voru contribui la binele loru trupescu si sufletescu, cea mai inalta remuneratiune. „Cine va priimi pre unu pruncu cá acesta intru numele meu, pre mine me priimesce“ (Mat. 18, 5). Elu a aperatu in-fine nevinovali'a loru, amenintindu in modu infricosiatu pe ori cine le va dá scandalu (Mat. 18, 6).

Inse durere, dumnezeesc'a lui Iisusu invetiatura anche nu e latita in tóta lumea; si d' aceea mai aflamu si astadi tieri, unde, cá in timpii eci vechi, pruncii se despretiuescu, se espunu, se vendu si se ucidu. Mai cu sama China e, care se distinge in modu infricosiatu cu negrigintia si crudimea catra prunci. Producemu spre acésta aici numai cateva dovedi. Unu scriitoru françosu are urmatóarele: „Séu innéca mosiele copiii intr' unu vasu cu apa calda si iau plata pentru acestu servitiu, séu ii arunca in riu du-pace mai anteiu le-a legatu in spate o curcubeta gola, incatu, copiii, pana sa móra, mai innóta anche multu timpu in apa. Tipetele, ce dau atunci nenorocitele fapturi, ar produce in ori care altu locu o uimire a naturei ome-

nesci, înse omenii suntu aici dedati acuma la acést'a si nu le mai pasa. A treia maniera d'a scapá de copii sta într' aceea, ca se espunu prin strade, unde in tóte diminetile, mai virtosu in Pechingu, ambla care anume, pe cari se încarcu pruncii cei espusi, peste nópte si se arunca într'o grópa. Intraceea adesea, pana a nu veni carele, ce sa duca pruncii la gróp'a numita, canii, si mai cu sama porcii, ce ambla in numeru mare prin stratele cetatiloru chineze, manca pruncii de vii. Numai in cetatea Pechingu sa se fi aruncatu in grópa in modulu acesta in timpu de 3 ani: 9712 prunci, afara de cei-ce i-a calcatu caili si mulii si i a mancatu canii, afara de ceice se voru fi innecatu la nasce-rea loru si se voru fi aruncatu in locurile acele, pe unde n'a pututu sa i numere nimeni. P. Joset, procuratorulu generalu alu propagandei din Macao a scrisu fratelui seu mai cesti ani: „Afara de paganismulu ce domnesce anche in partile aste, mai exista o alta usantia adeveratu diabolica, de care ti amu comunicatu ceva in epistolele de mai nainte, cumca adeca fiacare chinesisu miseru, care nu póte, seu nu vrea a si educá pruncii sei, ii ucide, ii ghitue, seu ii arunca pe strada, unde apoi ii manca canii. Si in modulu acestu nu se omóra dóra pruncii numai cate unulu, doi, seu diece, ci sute si mii. Guvernulu chinesisu nu pune nici o pedeca acestei datine infricosiate“.

Cugetamtu a fi deajunsu aceste dovedi puçine, spre a cunósce sórtea prunciloru in paganitate; la o descriere mai pe largu nu ne érta angustimea colóneloru acestoru foitie.

Educatiunea.

Pentru a ne face unu conceptu determinatu despre educatiune, vine, se destingemu bene între educatiunea dupa usulu vorbirei de tote dílele si între educatiunea propria,

in întielesu stensu. In casulu antaniu se numesce educatiune chiaru si crescerea, grigirea, cultivarea planteloru si animaleloru. Totusi si aci diarimu dara oreclare tendintia, oreclare activitate catra una urmare determinata. In întielesu mai stensu, cuventulu „educatiune“ se pote aplecă numai acolo, unde e vorba despre desceptarea si cultivarea viatiei spirituali, spre cugetare si lucrare de sene, si acést'a prein una activitate inadensu spre aceea tientata, aci dara vedemu una influentiare a omului asupra altoru omeni, a celui cultivatu asupra celoru necultivati, mai alesu a celoru crescuti asupra tenerimei.

De orace influentiarea inadensu este o nota caracteristica a educatiunei, ne exprimemu forte gresitu, candu in usulu vorbirei comuni dicemu: batali'a cresce pe beliduce; pentruca aci aratamu numai urmarea, adeca not'a secundaria dein conceptulu educatiunei, fora influentiare inadinsu. Mai departe educatiunea de o parte presupune in invetiaceleu formaciosime, capabilitate de cultura, de alta parte se nevoliesce a ajunge la acelu punctu, candu acela nu mai are opu de dens'a, pentruca ajunse la cugetare si volientia de sene, ce fú adeca scopulu educatoriului; de aceea se dice adeseori, ca educatiunea este desceptare spre lucrare de senesi. Ma totusi, scopulu educatiunei cu acésta nu s'a ajunsu, pentruca activitatea de senesi pote avé direptiuni forte diferite: p e. chiaru asia poti educá pe cineva de santoiu, fricosu, egoistu, precumu ai poté face dein elu filantropu, animosu, neprefacutu.

Intrebarea dara, despre scopulu educatiunei si medilocene ei, — adeca despre atari mesuri petrundietorie, prein cari dein punte forte diverse se se pota influentiá asupra tenerei generatiuni sub totu tempulu desvoltarei ei, pana ce se apropia de scopulu educatiunei, — diede origine scientiei pedagogice, aplecarea careia la viatia apoi

se numesce arta educatiunii. Pedagogi'a dăra e condiționată dela două alte științe, dela Etică, carea determină scopurile cele mai înalte a viației și lucrării omenești, și dela Psihologie, care are se ne dăe deslucire asupra cauzelor, cumu s' ar' poté influențiá mai siguru asupra învetațelului; deací diversele pareri etice, lacunele și defectele științei pedagogice 'sî au negresîtu urmarile lor asupra pedagogiei și praxeii însei. Ací se mai adăuge și aceea, ca uneori împletirea relațiilor viației stă contra, cá problem'a educatiunii se nu se pota rezolví după demnitatea și puritatea ei. Pe lănga scopulu culturii morale, care foră cea înțelesuală și estetică nu se potă naște, neci propagá și consolidá, trebuințele viației externe încarcată pe omu cu alte scopuri secundare, subordonate. Între aceste este potenți'a de ași asigurá condițiile subsistenței externe, care în cele mai multe cazuri e cea mai întetitorie; de ací vine, ca de multe ori, aceea, ce pe omu lu face aptu spre acést'a, asiadara împărtășirea cunoștințelor și deprinderea lucrărilor trebuințose pentru ore-care oficiu, stare, una vocatiune externă, se cufundă cu educatiunea proprie. Dreptu aceea școlile numai de specialitate, fia acelea, cá institute învățătorești, catu de corespunzătoare, nimene le va scambá cu institutele de educatiune. Totu ce se referesce la atari scopuri externe, stănsu luat, stă afara de conceptulu educatiunii proprii, chiaru așa, precumu cele ce se țin de educatiunea fizică, grigi'a de sanetate, tari'a și învătosiarea trupului, cu tote ca ambele acestea se potă lipí și déu se se lipésca de educatiune; pentruca trupulu pentru viați'a pământéna este instrumentulu neîncungiatu mai a totă activitatea morală, și coperensulu și mesur'a acesteia e condiționată deodată prein capabilitatea omului de a eșecutá în societate nescari lucrări determinate.

Fiindu dara scopurile morali medipuntulu educatiunei proprie, principalea grigia a educatoriului dé se se concentreze in formarea caracterului moralu, va se dîca, cá in invetiacele se se nasca si consolideze una volientia respundietoria ideelor morali. Pentru reportulu Eticei la Religiune, una educatiune in adeveru morale va fi si curatu religiosa; déca inse de scopu alu educatiunei se pune religiositatea, nedependente dela moralitate, adeca in form'a unei credentia confesionale, nu dému se uitamu, ca pretiulu adeveratu a convictiuniloru religiose totu de una se tiene numai in tenorea etica, carea ele o conchidu in senesi. Problem'a principale a scientiei pedagogice dara este, dein conceptulu caracterului morale a cercá conditiunile, sub cari acelasi se pote nasce si consolidá. Ma formarea caracterului depende parte dela dispusetiunea firésca, parte dela un'a multime necuprensa de cercustari, carele ade-seori mai potenciosu influentiéza, decatu insasi propunerea. Giurustárele, intre cari crescemu, esemplele altora, esperimentele nóstre sunt funtuni avute si nesecate a atarei, seu cutarei pofta si volientia, ale caroru efectu e lasatu in man'a sortei, pana candu nu ne succede efectele lor benefacutorie a le asigurá si intari, cele stricaciose ale oprí, si in loculu cestoru dein urma a descoperi alte funtuni a unei volientia ducutorie catra ideele morali. Pentru aceea pe lenga disciplina, carea este parte negativa, retientoria, parte positiva, intetitoria si inviosiatoria, instructiunea este unulu deintre medilócele cele mai fientiali a educatiunei, una instruitiune acést'a, care nu are de scopu numai moralitatea esterna, ci e in adeveru formatoria, educatoria. Deorace poft'a si volienti'a omului, dupa cuprensulu si periferi'a ei, mai mare parte se baséza pe cerculu cugetariloru lui, si pe interesulu, ce elu semte in launtrulu seu pentru diversele lucruri, ce

cadu in cerculu cugetariloru acestora, si acea instruitiune, — carea descépta, inviosiéza, inavutiesce, ordinéza si intaresce acele interese, prein cari viatiei morali se adauge ore care potere atragutoria si solidaretate, si carile apoi, cá una fortétia spirituale, sunt in stare a portá si manuduca viati'a interna a educatului, — este instructiune in adevéru educatoria. Una atare instruitiune, succedendu, lu va ajutá pe invetiácelu catra nna armonia cu senesi, déca nu cu lumea esterna, ce lu circumda; si in ast'a sta insemnetatea, ce se da pedagogiei, ca adeca scopulu educatiunei ar' fi cultivarea armonica a toturorú plecariloru si poteriloru; pentruca anevolia si ar' poté cineva prein acést'a imaginá una eformare asemenea a toturorú plecariloru bune si rele, comuni si nobili. Cumuca disciplin'a si instruitiunea si intra conditiunile cele mai favoritorie pote dá preste poteri, prein cari opulu lorú se se turbure si strice, la un'a cá acést'a educatoriulu dé se fia totdeuna gata; cu tote acestea certele despre utilitatea educatiunei se totu rarescu, si cultur'a morale nu mai pote fi lasata orbei intemplari, ci una detoria morale impune experimentarea si deliberatiunile si activitatile indireptate asupra ei.

Punerea in pracse a educatiunei, firesce, in tote temporele a depensu dela starea moravureloru si culturei, precumu dela spiritulu viatiei publice si familiare. Nunu-mai la diferite popore in diferite periode, ci si la diferitele staturi a unui si aceluiasi tempu atari diferentie au datu educatiunei directiuni diverse. Un'a deintre diversitatile cele mai insemnate, carile aici si au trecerea lorú, este aceea, ore educatiunea considerézase cá una cauza numai privata, seau cá unu lucru a statului, si ore privatulu mai deaprope pentru sene insusi se educa, seau singuru in reportulu lui catra statu; una diversitate acést'a,

carea numai in parte convine cu diferenti'a educatiunei domestice si publice, in-catu adeca prein educatiunea publica intielegemu instruitiunea in scolele publice a statului. Pentruca instruitiunea publica, desi in institutele statului, mai de aproape ar' poté avé de scopu escultivarea individului pentru senesi; candu educatiunea pe sém'a statului pe individu asia mitilu apropiéza, catu totu pretiulu lui e legatu numai de putetiunea lui, cá membru alu societatei. Una istoria a educatiunei, carea se liae in vedere acestea si asamene diferente, ar' face una parte fientiale dein istori'a culturai genului omenescu. Parelile teoretice numai atunci incepu prima ora a influentiá in regularea educatiunei, candu intrebările pedagogice se feceru obiectu de cercetari si deliberatiuni serioase. Istori'a Pedagogiei dara in multe puncte e inchiáiáta cu istori'a educatiunei. La celi vechi inca Plato si Aristotele ajunseru a petrunderi in insemnetatea educatiunei; la cesti noi teori'a pedagogiei se desvoltá mai alesu in cesti doi seclii dein urma, prein desbaterile, despre obiectele si metodele invetiaturei. Fienduca reinviarea scientieloru clasice in seclulu 15 si 16 fuse inceputulu unei noue desvoltari spirituali, studiulu limbelor clasice, asia numitulu umanismu, ajunse a fi medipuntulu invetiaturei mai inalte. Dein contra prein cultur'a scientieloru naturali esí la ivéla asia numitulu realismu, carele pentru cunoscenti'a lucrurilor naturei in pedagogia pretendea dreptu asemenea cu scienti'a limbelor clasice. Cu tote ca inca Mich. Montaigne si diede nescari pareri sanatoase, despre educatiunea propria, cari erau radicate preste formalismulu scólei, si pe cari apoi scolele iesuitice le sciúra aplecá spre scopurile lor cu una rara cunoscentia de omeni si cu bunu succesu: totusi Locke filosofulu anglu fú celu d'antaniu, carele intorse atentiunea totororu asupra educatiunei; ce e dreptu mare revolutiune casiuná pe teramulu pedagogicu

si „Emile“ lui Rousseau, ci totu meritulu acesteia stete numai intru aceea, cá pe omenii tempulu seu deveniti fórte maestríti si amblatori numai dupa placeri se i reduca la una viatia mai naturale si simpla. Totu pe acestu teramu mai lucraru asia numitii Filantropinisti, prein manile caror'a, pe lenga tote ca educatiunea erá pe aci se degenezeze intr'una jucaria petrecutoria, avù totusi aceea urmare benefacutoria, ca ómenii aflara, cumuca invetiatur'a pote fi cultivatoria si educatoria si fora ajutoriulu limbeloru clasice. Astrengerile resemmate a lui Pestalozzi, desi mai de aproape erau tientate numai spre clasile mai de diosu a societatei, si anesurate numai pucineloru mediloce a educatiunei intre ei, avura totusi influentie inbucuratorie si in cercuri mai departate si mai inalte. De atunci incoce scienti'a pedagogica preste totu si in partile ei singlarice deveni obiectulu cercetariloru si disertatiuniloru celoru mai ferbenti.

Blasiu, 20 Ianuariu 1860.

I. F.

Órecari barbati renumiti ai Romaniloru, carii a scrisu despre educatiune.

Marcu Tulliu Cicera.

S'a nascutu la anulu 107 a. Cr. in Arpinu, la mosi'a tata-seu, carele tienea, de statulu cavalerescu, si fú transmisu de timpuriu cu fratele seu celu mai micu Cintu la Rom'a, unde s'a educatu. Dupace elu prin studiu diliginte si prin instructiune dela poeti, filosofi si oratori insemnati se cultivase de ajunsu, 'si-a inceputu cu norocu carier'a publica cá oratoru in alu douediecisisieselea anu alu vietiei

sale. Dup' aceea a parasitu Rom'a pe cativa ani, a cale-
toritu la Aten'a, Asi'a-mica si Rodu, a ascultatu acolo pe
cei mai renumiti filosofi si oratori si rentornandu-se la
Rom'a, s'a sciutu inaltia la cele mai frumoase oficii publice.
Mai anteu a ajunsu, in etate de treidieci ani, Cestoru
in Sicili'a, in anulu urmatoru pretoru si in celualtu con-
sulu alu republicei. Desi anulu acestu, prin sugrumarea con-
juratiune Catilinei, a fostu celu mai gloriosu in vieti'a lui
Cicero, totusi a pusu inceputu la tote necasurile ce l'a a-
ajunsu dup'aceea. Certele partidelu, pe care le-a açitiatu
defaimatulu tribunu P. Clodiu, silira pe Cicero a parasi
Rom'a si a merge in esilu. Cas'a lui in Rom'a fu dearsa,
averea lui pradata si muierea cu copiii lui maltratata.
Anche odata 'ia mai resaritu peste acceptare steu'a lui in
stralucire deplina, rechiamanduse din esilu si asiezinduse
dupa órecati ani in postu onorificu de guvernatoru alu
Ciliciei; inse numai pe timpu scurtu. Cu pornirea certe-
loru intre Pompeiu si Cesare, Cicero a luat partid'a celui
d'anteiu, inse la invitarea lui Cesare dupa lupt'a dela Far-
salu s'a reintorsu la Rom'a, unde se determinà a se dá
numai spre sciintie si a se ocupá mai cu sama cu studii fi-
losofice. Dupa mórtea lui Cesare, Cicero se declarà pentru
republicanii Brutu si Cassiu, se opusa planuriloru ambitioase
ale lui Antoniu, si s' alaturà lunga tinerulu Optavianu, pe
care 'lu privia mai puçinu periculosu pentru republica; inse
acesta, incheindu legatura cu Antoniu si Lepidu, lucrá si
elu spre stricarea lui. Dup' aceea Cicero fu proscrisu si
Antoniu pretindea capulu lui. La asemenea scire trista elu
voia, a 'si cantá scapare in Grecia la Brutu; inse nesce
venturi rele 'lu retienura atunci. In cele din urma des-
gustatu de vieti'a, se detriminà a remané si a murí in tier'a
aceea, pe care elu o mantuise d' atate-ori. In scurtu apoi
deveni prinsu in mosi'a sa, tocmai pecandu intr' o leptica

voia, asi mai incercă noroculu, sa fuga. Tribunulu Popiliu Lena, pe care Cicero 'lu scapase odata dela mörte prin elocinti'a sa, 'i-a taiatu capulu si man'a dirépta si cu aceste trofee alergà la Rom'a, unde priimí dela Antoniu dreptu remuneratiune unu milioau sestertii; atatu era pusu pe capulu lui. Éra Fulvia, soçi'a lui Antoniu, strapunsa cu sete limb'a lui Cicero cu ace inrosite in focu. Capulu si man'a lui se espusera pe aceeași tribuna, depe care, dupa espressiuna lui Liviu, „Cicero a desfasiuratu o elocintia, la care vócea omenésca nici-candu n'a pututu s'ajunga.“ Asia finí Cicero la anulu 43 a. Cr. in 7. Decembre in alu 64. anu alu viétiéi sale.

Scriptele lui Cicero remase posteritatiéi suntu: 1) ritorice, 2) filosofice, 3) oratiuni, 4) epistole. Principiile si opiniunile lui asupr'a educatiunei suntu risipite prin scrierile sale, inse ele se cuprindu in urmatórele:

„Tréba filosofiei este: a cautá intieleptiune. Intieleptiunea inse e sciinti'a despre natura si relatiunile lui Dzeu si a ómeniloru si despre motivele, din care se cunoscú amendue“ (De offic. II., 2.)

„O proprietate a naturei omenesci, prin care mai cu sama se deosibesce omulu de celelalte creature, este mintea, care 'lu face capabilu, d'a cunósce causele si efectele lucruriloru, a cuprinde cu viderea lantiuirea si totodata originea loru etc.; facultatea vorbirei, mizloculu impartasírei reciproce de cugete etc.; dorinti'a de cunóscentie, boldulu, de a invetiá adevérule, si capabilitatea de alu aflá; facultatea, de a semtí, ce este ordine, de a formá idei de bunacuviintia si decoru si de a cunósce o regula pentru vorbele si faptele sale.“ (De offic. I., 4.)

„In omu locuesce o putere, care 'lu invita la bine si 'lu infrica dela reu; putereá asta nu e numai mai vechia decatu tóta societatea omenésca, ci asia de vechia, cá

Zeitatea, care proteje si governa ceriulu si pamentulu. Caci ratiunea este o ensusire esentiala a fiintiei dzeesci, si ratiunea asta dzeésca otaresce intru noi, ce este bine si ce este reu. Legea acést'a a ratiunei se face lege nunu-mai atunci, candu sta scrisa, ci este anche dela inceputura ei.“ (De leg. II., 4.)

„Destinatiunea nóstra e seriósá; lucrurile nóstre suntu mari si importante. In adeveru, daca judecamu, ce este omulu, ce puteri jacu in natur'a lui, la ce perfectiune aru putea s'ajunga: atunci nimic'a nu aflamu mai nedemnu de elu, ca a'si consumá puterile aste intru moletate si asi petrece timpulu cu gadilirea gustului ori cu impacarea altoru sentiuri mai nenobile. Din contra o viéti'a, dusa dupa principii strinse, unde trupulu se multiumesce cu puçinu, poftete se marginescu si spiritulu se conserva totdeuna liberu si trézu: o vomu putea privi de viétiá adeverata omenésca.“ (De offic. I., 38.)

„Educatiunea este perfectiunarea talenteloru si puteriloru ce jacu in natur'a omenésca.“ (De finib. IV., 3.)

„La copilu se descépta mai anteu semtírile. Elu face intrebuire din manile sale; incepe a cunósce p' aceia, carii 'lu grigescu 'lu incungiura si se desfata in jocu. Iá totu mai multu aminte la cele de-prin casa, cercetéza dupa numele obiecteloru din inpregiurulu seu si le combina cu acesta. Orizonulu pruncului se totu largésce; totu mai tare se desvólta viéti'a mai inalta spirituala; invétiá tótu mai multu a se distinge de alte fiintie si ajunge la sentiulu consciintiei de mai tardiu. Totudeodata se desvólta si boldulu spre activitate.“ (De finib. V.)

„Sa nu se concéda copiiloru totu felulu de jocuri, ci numai acele, care se potu naravi cu o purtare buna.“ (De off. I., 29.)

„Pentru educatiune inpregiurimea copilului e deosebitu

importanta, deórece acela e inzestratu c'o vioiciune si semticiune, ce nu se póte de ajunsu respectá." (Pro Roscio Com. c. 10. Brutus c. 58, 210.)

„Statului nu i se póte aretá mai mare binefacere, cá candu se pórtá grige de invetiarea si indireptarea junimei, mai virtosu in timpi d'aceia, candu depravatiunea morala cere o infrenare.“ (De divinat. V., 2.)

(Se va continuá in bros. II.)

Educatiunea in scóla si acasa.*)

Candu mi liau de tema educatiunea in scóla si acasa voliu a aratá, cumca am destensa placere a me ocupá cu discursulu asupr'a unui obiectu, carele debe se fia bene cunoscutu ori-carui omu cá membru alu sócietatei omenesci, ori-carui parente de familia, voindu a lasá posteritatei o generatiune bene crescuta, sanetósa, solida si folositória. Educatiunea e fórté momentósa pentru viati'a si viitoriulu unui poporu, si tóte popórele cele culte au pretiuit'o mai pre susu de tóte; ca de e buna, da directiune salutaria unui poporu; de e dein contra rea, da directiune fórté nesalutaria, si urmarile crescerei rele le semte unu poporu dein generatiune in generatiune; de asemeni esemple triste e plena istori'a templariloru omenesci. Omulu

* Desi articolulu acestu a mai trecutu prin tiparu odata, totusi fiindca atari elaborate cu catu se latiescu mai tare, cu atatu suntu mai folositóre, stim. D. auctoru ni 'lu comunica, cá sa 'lu trecemu si in colónele scrierei nóstre; ceea-ce o si facemu cu multa placere.

dara are lipsa de a creştere de în etatea prunciei şi anca nu numai de una creştere sanetósă în cas'a parentiesca, carea e mai mare parte numai fisica, ci de o creştere morale, religiósă sociale în scóla, unde suge principiale cele mai de capetenia, care au sei servésca de mentoriu securu în tóta viati'a, preintre tote cararile ei cele spinose şi incru-cisiate.

Deci scol'a e celu mai bunu locu, spre a dá pruncu-lui un'a creştere solida şi buna; inse totusi nu debe se lipsésca nece creşterea deacasa.

Insasi natur'a a plantatu în anemele parentiloru oresi-careva instinctu de amore nespusa catra filii sei; condusi de acést'a amore si-punu tota silinti'a, cá se înainteze benele şi fericirea fililoru sei, şi tóte pedecele, ce lise punu în calea fericirii fililoru sei, se nevoliescu cu cea mai mare perseverantia şi resemnatiune ale delaturá. Si fericirea fililoru e deodata propria şi parentiloru şi deîn contra: nefericirea fililoru e şi a perentiloru. Debuescu dara întrebuintiate tote midilócele conducatoriá la una creştere buna în întielesulu deplenu. Celu de antaniu şi mai securu midilocu e scol'a. Ací capeta prunculu instruire în tóte acele obiecte, carele i suntu de lipsa spre ase face odata membru folositoriu patriei, statului şi societatiei omenesci; dreptu care parentii debe se se intereseze de aceea, ca ore invetiá pruncii loru ori ba? şi parentele, care nu-si da prunculu seu la scóla, cemite celu mai mare pecatu; acel'a nu-si implenesce sant'a detoria de parente adeveratu; éra prunculu deîn contra au filiulu, carele tempulu destinatulu pentru invetiarea frumóselor şi desfatoreloru scientie lu petrece în lene, nepasare, au ocupari insedarnice, ba chiaru daunatiuse atatu corpului catu şi spiritului, face unu pecatu, pentru care va fi trasu la grea şi aspra respundere, nu numai de conscientia, judicele celu mai ne-

partinitoriu, nu numai de posteritate, ci inca si de Atotputentele; asemenea filiului de in S. Evangelia, carele in locu de a mai castigá cu talentulu capetatu, cá unu netrebnicu la ingropatu in pamentu.

In scóla invetia prunculu a cunosce pre creatoriulu seu, 'si defige principii solide, pre care se'si pota creá viitoriu; invetia asi cunosce detoriele sale in tote relatiunile sociali; 'si lumiaéza intielesulu, 'si descépta mentea si 'si nobiliteza anima; cu unu cuventu: se face omu in tota privirea de unu caracteriu solidu. Dein aceste se vede destulu de chiaru; cumca cea mai santa detoria are unu parente a 'si dá filiulu seu la scóla; si éراسi cea mai santa detoria a pruncului e a invetiá dein tote poterile; si apoi déca este vre unu poporu, carele se aiba neincungiu-rata lipsa de o asemenea educatiune si formare, apoi viti'a nostra e celu de antaniu poporu in acestu respectu, caci ea de fatalitate fiindu condamnata la cele mai grele cercari si esamene, si deací a urmatu, ca viti'a nostra facia cu alte vitie mai favurisate de fortuna, a remasu cu decenniuri intregi idereptulu acelora.

Cu crescerea in scola debe se mérga mana in mana si crescerea (educatiunea) in cas'a parentiesca. Despre momentositatea acesteia nemene se pote indoí. Crescerea si instructiunea in cas'a parentiesca consta mai alesu dein esemple bune, cu care parentii totudeauna debe se premérga fililoru sei. Cá invetiaturele, care le audi pruncii in scola se póta apucá radechine adunci, e de lipsa, cá in cas'a parentiloru se nu vedea nemicu contrariu acestor'a, caci pruncii su forte aplecati spre a imitare, si asia vedindu pre parentii loru lucrandu reu, pre nesem-tite urmeza si eli faptele loru cele rele; ci dein contra, vedindu totu numai Inceruri bune, oneste, atunci n'au alte de a imitare, decatu numai fapte de omenia. Tiranulu

imperatu romanu Nero vediendu in cas'a parentiloru sei celoru scelerati totu fapte si esemple rele, se fece si elu reu, si inca unulu deintre celi mai crudeli imperati, carele nu s'a sfiitu nece de D-dieu nece de conscientia, nece s'a rusinatu de ómeni a-si omori pre muma-sa, carea l'a adapatu si l'a nutritu cu laptele seu si l'a portatu in bracia sale; dup'a aceea pre ambe mulierile sale si chiaru insusi pre educatoriulu seu (Seneca).

Déca vomu invertí foile intemparloru omenesci, mii de mii de asemeni esemple triste vomu aflá, cá totu atatea documente invederate despre tristele urmari ale cresterii celei rele. Ori catu se se nevoliesca celi mai buni, mai blandi, si mai energiosi invetiatori a invetiá pre prunci la bene, déca eli acasa vedu fapte rele, necuviuse si nemorali, atunci acele paraleliséza si nemicescu intregu rezultatulu invetiatureloru celoru bune audite dein gur'a invetiatoriloru. Atunci insedaru aude si inveti'a prunculu in scola fric'a lui D-dieu, relegiune si moralitate, candu a casa vede totu fapte contrarie voliei lui D-dieu, contrarie relegiunii si moralitatiei. Cresteria dara dein scola debe se proceda mana de mana cu cea dein cas'a parentiesca, cá doue sorori dulci. Cam de comunu parentii buni, pii, cu fric'a lui D-dieu au fili buni si pii; pentruca aci prunculu dein prim'a sa desvoltare vede totu fapte bune, acele se infigu in anem'a lui cea frageda si in urma prein repetat'a dedare, i se preface in natura: asia capeta unu tesauru celu posiede in tota viet'a.

Dein aceste pucine necesitatea educatiunii scolastece si domestice in linea paralela fiendu destulu de lamurita nu urmeza alta pro coronide, decatu cá toti parentii, caror'a le jace la anema benele fililoru sei si prein eli benele natiunii sale, se imbraciosieze acestu — tesauru pretiosu

alu educatiunei bune, — cu cea mai mare santitate si selu strapuna posteritatiei sale, cá cea mai secura si mai durabile ereditate!

Ioane Rusu,
Prof. gimnasiale.

De ortografi'a romana.

Domnul meu! Epistol'a DTale din 29. Dec. t. avutu onóre a o primi, si me bucuraiu fórte vedtendú resolutiunea DTale spre edarea unui jurnalú pedagogicú, ce inca de multú se doriá, si representandu-se acú, are se implinésca o chiamare mare pentru cultur'a poporului romanú.

Ce se atinge de tendint'ia dechiarata in program'a „Amicului scólei“ — nu amu, de câtú a aprobá, — si ce se atinge de tiparirea jurnalului cu litere strabune nu potú, de câtú a aplaudá, si a dori, ca elu intru adeverú se fia amiculú bunú alu scólei romane.

Domnul meu! 'mí descoperi reflexiunile unor'a in privint'ia ortografieí aretate in programa, si 'mí dfeí, cá unú o aflara de buna, pentrucá n' are semne, — éra altii de rea pentrucá n' are semne!

Ah! Dómne! astadi nici nu póte fi altú-mintre, — la noi, si in limb'a nóstra, e ínca intrebare mare, cá carií au dreptú? Pentrucá ínca nu putemú responde decisú, ne pare reu, — dar' nu suntemú de vina!

Eu dicú — privindú la insusirile limbei nóstre — cá limb'a romana nu se póte scrie fara semne; dara pentru acést'a, nu vreu ca la causonante se avemú cedile (codi), nici ca la vocale, in totú loculú se avemú semne, ci numai acolo, unde este diferint'ia in tonú, si unde suntú esceptiuni.

Orí incotro ne vomú orientá inse, — se ne fia aminte,

ca cultivarea limbii se o începem pe o basa solida, sigura, si pe urma se edificam așa, cât, ce am facut astadi, se nu stricam mane, — si se nu adoptam numai pentru ușorintă, aceea, ce prevedem că nu va se remana in viitoru

Pentru a pute decide — baram aprosimative — ortografi'a romana, se pretinde studiere, dezvoltare, desbateri, — căci deciderea ortografiei procede de mana cu cultivarea limbii. —

Avendă dara jurnalulă DTale de scop, cultur'a poporului roman, carea numai prin cultivarea limbii materne se pôte ajuta si dezvoltă, credă că pe lenga tendintiele scolastice, limb'a totudeun'a pôte servi de obiect*), si din acest punct de vedere, doresc a grai ceva despre limb'a, respective Ca mi face nesce observatiuni in interesul ortografiei romane.

Domnul meu! trecă un deceniu, de candă meditam pe campul literaturii romane si ne intrebam „cum ar fi mai bine a se scrie cu literele strabune? căci cele straine si-au traită vietă la poporul roman, si nu se scie or'a ca or'a mortii, candă si voră dá si sufletul.

Dăca cercamă seriosă rezultatul propasirii nostre — judecandă principiile dezvoltate in epocă acestă —, vomă află, că de si nu multă, dar' am propasită totusi. —

E bine! inse un deceniu e putienă chiară si pentru cultivarea unui individ, — era pentru a unui popor,

*) Intre calitatile, ce inaltia pe omu peste animale, se numera si limb'a; prin limba numai ne impartasim cugetele unii cu altii, ne intielegem; fara limba educatiunea, instructiunea e nepossibila; in scola tôte se pertracta in limba, insasi limb'a formăza unu obiectu principal alu instructiunei; prin urmare si discutiunile asupra limbii tienu de sfer'a activitatii scripturii nostre.

séu a limbei lui e ca unŭ visŭ. Natiunile cele potinti, cari au materialismulŭ in mana, si intelectualismulŭ in sufletŭ si anim'a lorŭ, inca facŭ putienŭ intru unŭ deceniu pentru viétŭ'a lorŭ, — — dara noi, cariŭ dupa o nópte lunga abŭa vedemŭ díorile versandŭ, si candŭ ne desteptamŭ suntemu inca confosi de visulŭ letargieiŭ, — si noi, cariŭ n'avemŭ materialŭ si orizonulŭ nostru e inca angustŭ, óre putut'am face ceva mai multŭ, atunci candŭ nu avemŭ nici o societate científica din barbatŭ cultŭ si seriosi, ba, nici ne-am adunatŭ vreodata intr' unŭ deceniu, ca — pana sórtea si esistintŭ'a nóstra politica o incredemŭ lui Ddteu si Imperatului nostru — se ne sfatuimŭ baremŭ pentru desvoltarea si in florirea limbei. —

Si intre asŭa imprejurarŭ, nici se fia de mirare cá am facutŭ potienu, ci se ne bucuramŭ, cá deveniramŭ la eunostiintŭ'a de insu-ne, cá nu mai suntemŭ legati la buciumulŭ orbiei trecute, — ci ne iubimŭ limb'a, ce e cea mai santa nationalitate a romanului.

Candŭ dara pentru viitorulŭ nostru, adŭ, cea mai mare tema de viétŭa e limb'a, unu objetŭ, despre carele putemŭ vorbi asŭa, pecum totŭ insulŭ simte si scie, — arŭ fi pecatŭ strigatorŭ la cerŭ a nu ne ingriji mai seriorŭ si cu anima pentru ea. Sí ingrijindu-ne, arŭ fi totŭ acelŭ pecatŭ, déca nu am cautá unu centru catra care, cátu de cátu, dar' toti, cu totiŭ se tŭntamŭ, ca se ne unimŭ odata in principie pentru desvoltarea ei, — se nu mai avemŭ inca atate ortografii, cati literatori suntŭ, — se nu mai scria totŭ insulŭ dupa parerea sa, dar fara a sci dá motivele, cá pentru ce scrie asŭa! *)

*) Aru fi intr' adeveru de doritu sa se desbata deplinu obiectulu acestu si sa se scóta la o decidere; ori-cum, e pré reu cu atate ortografii intr' o limb'a. Speramu, ca nici altii nu voru lipsi, a ne

II.

Domnul meu! se facă o revista asupra trecutului. — Eu, decândă am potută a esperie câte ceva pe campulū literaturēi romane, am aflatū partide cu urmatori in privintā ortografieī. De o partīda se tienū etimologistiī, de altā pronuncialistiī, cu direptiunī fōrte abatatōre unā de altā.

Pe etimologisti ī-am aflatū desbinatī in alte doue partide, in aceī radicalī, si in aceī moderatī.

Etimologistiī radicalī — cariī in acestū doi trei anī din urma se retrasera cu tēta taber'a lorū de pe campulū literaturēi, suntū aceia, cariī voiescū a reduce limb'a de adī la timpulū vechiū, a-ī dá unū vesmentū si o rostire latina, si a o desvoltā de acolo, de unde s'a cultivatū limb'a latina. Adeseorī aducū si inspirarea naturēi limbei italiane orī france in natur'a limbei nōstre, acolo unde limb'a latina nu-ī pōte orienta, séu o facū si numai din arbitriu. —

Acestī radicalī, putienū baga in séma insusirile, firea si pronunsierea limbei nōstre de adī, — pentruce unele cuvinte detotū cu alte litere le scriu, si de totu cu tonulū altorū litere le rostescū. —

Etimologistiī moderatī facū partid'a mai mare, — acestia sustienū originea latina din puntū etimologicū, īnse aruncandū tōte semnele, preputienū se ingrijescū, ca ortografi'a se corespunda pronunsiariī, audiulūi.

Pronuncialistiī, apuca de basa numai tonurile, si rostirea limbei de adī, — nu cauta atata la originea ei

onorā cu tramitere de articuli tientitori la o apropiarea opiniuniloru in asta privintia; ceea-ce cu atatu e mai intetitoriu acum, candu si strainii incepu a se interesā de limb'a nōstra, cā nici odata.

R.

din latina séu italiana, orî alt'a, câtû numai la audiú; pentruce ei deforméđia cuvintele si cele mai bune, si aceste 'sí perdú caracterulû romanû, căci abaterea etimologica, si impenarea multorû litere cu semne si cedile asia le confunda, câtû abia poti afla tipulû, idiom'a romana. Acestia punú la d, s, t, codicele, fara ca se cugete, că stramutarea lorû e in firea limbei, — si pe æ si ʒ le scriu de regula cu o litera, fara ca se créda, că etimologice se deducú acusi din a, acusi din e séu i, ma si din o, u.

Déca concedemû etimologistirolû, acestia — pe cum dîcû — reducû limb'a la o etate vechia, si prin acést'a, din timpu, in timpu ne despartimû cu limb'a ce se vorbesce, de aceea, ce se scrie (ca franciû, angliû), si trebuie se credemû, că rostirea tocma asia mare factorû e in limb'a nóstra, ca si etimologi'a; — — déca concedemû pronuncialistilorû, acestia forméza o limba scrisa noua, numai dupa placulû audiului, diferita de natur'a acelei ce se vorbesce, si cu timpû, asia ne putemû desparti de etimologia, încatû ne vomû desteptá cu o limba deformata, si atunci, dóra si noi singuri cu greu vomû crede, că e romanica. Atat'a vomû puté propasi cu pronuncialistii, câtû am propasitû cu slovele cirile.

Se cugetamû seriosû, si vomû prevedé, că aceste doue căi suntû de totû contrarie in si pentru limb'a nós-tra; un'a e ca si unû elementû positivû, alt'a ca si unulû negativû, ce nu se potû impreună — pana-si desvólta puterea lorû —, ci se silescû a se derapená unulû pe altulû.

Inse noi trebuie se fimû drepti, si ratiionali! La acést'a vomû puté ajunge déca ne vomû concentrá, — se dechiaramû unirea etimologiei cu a pronunciarii, si tocma cu asia respectû se fimû catra trecutulû limbei, ca si catra prezentulû ei, acolo unde se pretinde, si ratiunea unirii iérta.

Déca suntú considerate însusirile limbei, si principiile ratiunale a le literatilorú, din punctú de vedere pentru amendoue etati, ásemene de ponderóse, — atunci noi ní-am aflatú centrulú, unde se ne adunamú, si deunde se plecámú pe o cale mái sigura pentru cultivarea limbei nóstre.

Teritoriulú unirii etimologiei, si alú pronunçiarii e numai in periferi'a literelorú vocale si consonante, cari suferú stramutare in tonuri. Lupt'a pentru indreptarea ortografiei romane, e localisata in acést'a periferia. —

III.

In periferi'a acést'a, se scrutamú ceva mái departe. Óre stramutarea acestorú litere curge din firea limbei? si trebuie se o primimú ca si unú actú complinitú in limba séu dóra trebuie innadusita, — ca se rostimú in cuvinte tóta liter'a, asia pecum s'arú rosti, candú liter'a arú fi síngura? ca se nu ne mái spargemú atát'a capulú, cu desvelirea acelorú stramutari de litere, si tonuri! —

Eu dícu, cà stramutarea literelorú si tonurilorú e însusirea firii limbei romane, si cà totudeudata — pe lenga ce e si o greutate — e o frumsétia rara, si naturala a limbei.

Pentru stramutare, aducú motivele urmatóre.

a) Stramutarea unorú litere in alte tonuri purcede chiar din limb'a vechia popurala romana inca in Italia. Acést'a se póte intari prin unii clasicí vechi latiní, si filologi mái nooi, — ásemene, prin transfigurarea limbei vechie romane in mái multe limbe noue, in cari a incursú ásemene natur'a stramutarii unorú litere in alte sonuri tocm'a ca in a nóstra.

b) De nu esistá acést'a stramutare a literelorú in limb'a nóstra mái nainte de a se introduce pecatósele

de slove cirile (secolul 15), nu era de lipsa ca cu primirea cirilelor se se facea pentru limb'a romana litere noue si pentru asia sonuri, ce in limb'a slavona nu sunt. — Ъ si ѣ sunt in limb'a romana nesce sonuri mai vechie ca in florirea limbei Slavene, si esistinta a cirilelor (secolul 8-le), caci ele sunt italice, din imperiul cel mare roman si nu introduse prin influinta a limbei slavene — precum dorescu unii a crede —, caci limb'a slavena asupra poporului nici candu a avut influinta, ci sonurile acele sunt reu asemenate asia dupa pronuntiare, pecum dupa natura lor in limba.

c) Se dicem, ca sonurile sunt asemenate asia in cea slavena, cum in cea romana. Acesta poate esista, caci toate limbele in lume, trebuie se aiba asemenare in ceva, . . . dar — se luam aminte — o limba straina nu poate ave asia mare influenta asupra altei limbe, de alt element, catu se-i imprumute tonuri. Ore care limba a mai primit tonuri din o limba contraria? Ore au italianii din limb'a nemtiésca, — séu nemti din cea rusésca, séu altii din alte limbe asia tonuri, cari sunt primite? Ba! — p. e. francul dice „beurre“ — untu, ungurul „bör“ — pele, si multe alte esemple, si rostesc unulu tocma casi celalaltu, dar nu pentruca dora s'a imprumatu tonulu din o limba in alta, ci pentruca in natura amenduror limbe, esista acel tonu. — Remane dara adeveru curatu, ca sonurile limbei nostre de acu, esistara si in timpul celu mai vechiu, adeca mai nainte de a fi romanii Daciei, si nu avem nici unu sonu, impusu de alta limba straina, cu atala mai putienu din acea Slavena. —

d) Cumca stramutarea literelor, e insusirea firii limbei romane, e unu documentu chiar si pronuntiare lor de adi. — Numai atunci ne-am insielá in argumentulu acest'a, candu am vedé — pe intregu teritoriulu limbei

nóstre — pronunțări diferite. Aflăm înse așa stramutarea vocalelor, pecum acea a consonantelor, după asemenea reguli ale firii limbei, de unde porcede, că toți romanii avem un dialect universal.

Îndată-ce dara stramutările sunt însusirea și frumsețea limbei, — ele nu se pot sterpi din limba, ci trebuiesc așa a se perfectă în scriere, pe cum de deplină e și rostirea lor. Adevărat că sunt greumentele ortografiei, și ale gramaticii, dar' până aceste ne împedecă cultivarea limbei, ne împedecă chiar și în literatura. Aci e mai greu, aci trebuie se redicăm mai mult!

IV.

Resultatul studierii asupra acestor greuminte încă nu poate fi decisiv, — căci ortografi'a și gramatic'a — ca o grădina cu flori și pomi — așa natura au, cât nu se pot a se decide pozitiv pentru viitorul nici prin individ, nici chiar de însăși națiune, când totu minutul de propășire afla atâte de a modifică și reformă, — când din aceste flori, totu în acel minut, unele sunt în iernă, altele în vâra.

Ma ortografi'a și gramatic'a unei națiunii, nici în starea cea mai înflorită a limbei și literaturii, nu poate fi permanentă, căci din ce se desvelesce firea limbei mai tare, din ce și modificările și ieu un teritoriu mai larg, — și așa dara cum s'ar pute adă a ni se stabiliză ortografi'a și gramatic'a, când aceste, pentru un popor vietiuitoriu sunt „mobili perpetue“, și se desfac până ajung la culmea înfloririi, — și când nu pot strabate mai departe, trebuie se se corumpă — pecum se vestezesce flăra — se se deie îndreptă.

Noi dara nu putem dori, ca se ne stabilizăm ortografi'a, și gramatic'a, — ci ca se le desvelim pentru ca

se înfloréscă, dar' pentru acést'a totusi se ne înfiintiamũ o stabilare imparuta, se ne concentramũ baremũ in nesce principie si pareri, ce aparũ mai ratiunale ca si altele. —

Eu, prin tiparirea Baladelorũ si Colindelorũ deveniũ de o parte in acea imprejurare favorabila, cã mai multĩ din inteligintĩ romanĩ, ma si din capii poporului mi se adresara recunoscendũ si aprobandũ de buna calea pe carea am pasitũ din punctũ ortograficũ, si me incuragiara ca totũ din acestũ punctũ se scrutezũ desvelirea mai departe, — pana de alta parte altiĩ aflara greumentũ in cetirea ortografieĩ si pretindũ, — ce pretindũ? — semne mai multe!

Vediũ de atunci proiectele de ortografia dela comisiunile din Iasi si Bucurestĩ, — si aflaũ, cã cu ortografi'a din Iasi fórte am convenitũ, afara de semnele cele multe pe κ , si pe \varkappa , — dar' pe cum marturisesce si on. comisiune din Iasi, acele semne le pune pentru unũ timpũ scurtũ, numai spre usiorintia, si díce cã acele trebuie se péra din limba. Multũ 'mi place a me in voi aci.

Cei chiamatĩ, judece, — dar' motivele si principiile lorũ apróbe o ortografia basata pe firea limbei si ratiune — Eu stau constantũ lenga principiulũ universalũ „se impreunamũ etimologi'a cu pronunciarea“, adeca pe etimologisti cu pronuncialisti, si ce aflamũ bunũ — pe lenga arguminte ratiunale — se primimũ dela amendoue partile, si ce aflamũ reu, se aruncamũ dela amendoue. —

Noĩ in ortografia si gramatica, asia in tóta literatur'a nóstra se nu facemũ asia sborũ, prin care arũ trebui ca se ne indepartamũ tare de poporũ, -- dar niciĩ pentru placulũ, si orizonulũ lui, se remanemũ in periferi'a de josũ. La inceputũ suntemũ, si pentru acést'a trebuie se cautamũ asia medilóce, prin care putemũ redicã pe poporũ catra inteligintia. Medilócele acele trebuie se fia ratiunale, dulci, fermecatóre, pentruca redicarea poporului se fia usióra, —

atragerea se fia din voi'a si nu sil'a lui, asia câtű nici se simte, că trebuie se se transfigureze prin desvelirea limbei, si cultivarea spiritului lui.

Noi se nu avemű de scopű a ne face o limba culta numai pentru intelegintia, si cu timpű se eschidemű pe poporű dela o cultura mai nalta, — se nu scriemű, ca numai inteleginti'a se ne pricépa, căci atunci ni am face doue limbe, un'a neculta, alt'a neperfecta, ci scopulű nostru se fia, ca limb'a poporului, carele ni-a sustienutű chiarű limb'a si pre noi, se o cultivamű. Pentru ca se facemű acésta, trebuie ca cu limb'a deoduta — si fia ori câtű de incetű — se cultivamű si poporulű.

Cultivarea acést'a trebuie se fia simpla, si trebuie inceputa la tinerimea tendra, pentru ce trebuie se fia asia usióra, câtű fara greutate se o pricépa si ea se se desvelésca. — Noi atunci putemű cuprinde cum, si prin ce regule trebuie cultivata tinerimea romana, déca acele asia suntű de bine alese si usiorű propuse, câtű si pruncił, cariñ incepű a invetiá limb'a — fara ca se scia latinésc'a, séu alta limba romanica, — séu chiarű si strainiñ usiorű le intielegű.

Cerce cineva a invetiá pe unű romanű incepetoriu ortografi'a si gramatic'a nóstra, si cerce acésta si cu unű strainű, si incetű va aflá greutatile si unde trebuie a usiorá caci de totű alt'a ar fi a scrie pentru literati romani, si alt'a pentru pruncił incepetori si straini. —

Aci dara am se dicű. că pentru usiorintia, abecedariile le putemű scrie cu tóte semnele, căci suntű de lipsa, pana invétiá pruncił a ceti bine — dara cartea a dou'a de cetire a tinerimiñ se fia numai acolo cu semne, unde e diferentia in sonű, seu esceptiune séu e de lipsa pentru distinctiunea intielesurilorű totű in acelű cuventű. Léra despre publiculű cetitoriű înca acű, si cu multű mai

tare pe viitoriu, trebuie se presupunem — prestetot — că a trecut peste abecedarie, și că scia vorbi limb'a și pentru acést'a semnele se le intrebuintiam — numai acolo, unde atinseiu mai nainte, acolo, de unde nu trebuie se le estirpam pe viitoriu. —

Candú dara voimú, ca se ne intietéga publiculú se ne alegemú unú metodú acomodatú cuprinderii lui, și firescú pentru esplicarea limbei, și pentru acésta, totudeuna trebuie se luamú in consideratiune doue puncte istorice, și limbistice.

a) timpulú candú limb'a romana scrisa cu litere, se formá un'a scrisa cu slove, și natur'a slovelorú, acomodate dupa firea limbei de atunci. In ce modú au trebuitú slovele a se folosi pentru tonurile limbei?

b) timpulú da adi, candú din limb'a romana scrisa cu slove, vremú se avemú un'a scrisa cu litere, și natur'a literelorú, acomodata dupa firea limbei de fétia. In ce modú se potú folosi literele pentru tonurile limbei?

Domnulú meu! primesce epistol'a acést'a, și ca verificarea mea innaintea publiculú, pentru ortografi'a adoptata in Balade și Colinde, căci me semtiú indatoratú a'mí aretá baremu motivele și principiile universale, pentru ca aprobarea se fia mai latita, — séu fiindú derapenata de nesce argumente și marationali, se cada! — Sentinti'a o vorú spune cei chiamati!

La revedere!

Pest'a, 15. Ianuariu 1860.

Marienescu.

Proverbe pedagogice.

Acésta colectiune de proverbe pedagogice este unu felu de pedagogica din gur'a natiunei.

Ceea-ce se vorbesce in proverbu nu e numai opini-

unea unuia, ci este unu adevèru probatu si constatatu de multime, care ambla din gura 'n gura, spre a se conservá pe totdeuna.

Pretiuulu astoru-felu de proverbe este asiadara invederatu. Alese si adunate asia, cum s' afla aici, ele voru fi pe catedr'a invetiatorului si pe mès'a familiei unulu din cele mai frumóse ornamente

-
1. Aceea ce sémeni, si resare.
 2. Tóte mergu dupa soiu.
 3. Póm'a nu cade departe de tulpin'a ei.
 4. Aschi'a nu sare departe de copaciu.
 5. Ce a facutu mam'a si tat'a,
O sa faca fiulu si fat'a.
 6. Copilulu e cá maimuti'a, ce vede face
 7. Dintr' unu rasuru ese si trandafiriu si maracine.
 8. Neravulu din fire, n'are lecuire.
 9. Lupulu 'si lépada perulu, dar' neravulu nu.
 10. Ce ese din pisica, sóreci manenca.
 11. Unde a saritu capr'a, mai presusu sare iéd'a.
 12. Prostu se nasce, prostu cresce, prostu móre.
 13. Calulu fara capestru cade in prepastii.
 14. Unde nu e pisica, sórecii stégu ridica
 15. Pecatele parintiloru, pedéps'a copiiloru
 16. A mancatu agurida parintii
Si 'si-a strapezitu copii dintii.
 17. Ori-ce la voile tale,
Cu reulu nu 'lu scoti la cale.
 18. Timpulu descopere tóte.
 19. Nu se parasé de rele,
Daca nu 'lu stringea'n curele.
 20. Dulce i-a fostu la mancare
Dar' acre la scarpinare

21. Pana nu bati laptele, nu scoti smentana.
22. Nu se póte cu burete,
Sa bati pironu in parete.
23. Sa fii bunu si blandu la tóte,
Dar' pana nnde se póte.
24. Unde nn e capu, vai de picióre.
25. Copaciulu candu infrunzesce,
Pe mai multi sub elu umbresce.
26. Copaciulu candu se sferama
Si p'alti mici cu elu derama
27. Cine vrea a fi tineru la betranetie,
Trebe sa fia betranu la tineretie.
28. Lucrulu greu din tineretie
Te odinesce 'n betranetie.
29. Pecatul marturisu este ertatu,
Dar' nu linge unde ai scuiatu.
30. Vulpea catu e de viciéna, si totu cade in cursa.
31. Calulu e cu patru picióre, si totu se poticnesce.
32. Totu inceputulu e greu.
33. Inceputulu reu, si finea rea.
34. Inceputulu bunu, promite resultatu bunu.
35. Finea coronéza lucrulu. Urm'a alege.
36. Cine 'ncepe multe, finéza puçine.
37. Capulu plecatu, nu lu taie sabi'a.
38. Tresti'a, care se pléca ventului, nu se frange nici odata.
39. Vai de vitielulu, care impunge vac'a.
40. Vai de cas'a unde cotcorogescu gainile, si cocosiulu tace.
41. Vai, candu ajunge cód'a capu!
42. Bate ferulu pana e caldu.
43. Ferulu reu, catu sa 'lu bati, e degeab'a.
44. Cine de cuventu nu se 'ntielege — nici de ciomege.
45. Mielulu blandu sugé la doue mame.
46. Cum vei semená, asia vei secerá.

47. La lemnulu tare trebuie secure ascuțita.
48. Unde suntu mósie multe, copilulu remane cu buri-
culu netaiatu
49. Unde canta cocosi multi, acolo intardiá a se face dioa.
50. Corabi'a cu doi carmaci se innéca.
51. Invetiulu ilu desbaera betiulu.
52. Puiulu pene daca 'si face,
Totu cá sa sbóre 'i place.
53. Nici unu parinte nu si innéca copii.
54. Ascultarea e viétia, neascultarea-mórte.
55. Mai bine sa 'ntrebi de doue-ori, decatu sa gresesci odata.
56. Ariciulu cu mesteria se prinde si vrabi'a cu meiu.
Copilulu cu léganulu s' adórme.
57. Cu binele de nu vei puté, dara cu reulu nu faci nimica
58. Pe nebunulu nu lu aduci la cunoscintia.
59. E anevoie sa tai pomu, si sa cioplesci omu.
60. Dio'a buna de diminéti'a se cunósce.
61. Vitielulu de micu se cunósce, ce bou o sa ésa.
62. Puic'a pe crésta se cunósce, ce soiu o sa ésa.
63. Din cód'a pisicei sita de matasa nu se face.
64. In tigrv'a séca catu sa sufli nu poti sa o umpli.
65. Mintea de aru cresce pe tóte cararile, aru pasce-o
si asinii.
66. Orbului in-zadaru 'i spui, ca s'a facutu dioa.
67. Surdului de-geaba i canti de géle.
68. Ce inveti la tineretie, aceea sci la betranetie.
69. Cine 'nvétia la tineretie, se odinesce la betranetie.
70. Calulu betranu nu se invétia in buestru.
71. Cine scia carte, are patru ochi.
72. Or-ce cu bataie de capu s' agnoisesce, pe drumuri
nu se gásesce
73. Invetiatur'a nu se cumpera pe bani, ci se castiga
cu ani.

74. Baniî nu aducu întieptiune, ci întieptiunea aduce
baniî.
75. Omulu catu traesce invétia, si totu móre neinvetiatu.
76. Nimene nu póte sa dica: acum le sciu tóte.
77. La or-ce tréba, pe Stanu patítulu intréba.
78. Cine 'ntréba nu gresiesce
79. Orbulu cu întrebarea a nimeritu Brail'a.
80. Nu cere dela prostu inveliu, si dela betranu batiu.
81. Orbu pe orbu conducundu, cadu amendoî in grópa
82. Gain'a, care clocesce, nici-odata nu e grasa; dara
nici pétr'a, care se restogolesce din locu in locu
nu prinde muschiu
83. Invetiatur'a nu e batista s' o mototolesci si s' o bagi
in sinu
84. Tóta lumea este scóla.
85. Timpulu invétia pe aceia, cari n'au scóla.
86. Nevoi'a invétia pe omu, si nuiéu'a pe copilu.
87. Ursulu nu jóca de voia, ci de nevoia.
88. Copilulu resfaçiatu, remane ne 'nvetiatu.
89. O óra a diminetii, platesce ca trei dupa prandiu.
90. Da din mani, daca vrei sa esi la portu
91. Lenesiulu la tóte díce ca nu póte.
92. Lenea e dómna mare.
93. Lenea face pe avutulu a se uri, si pe miserulu in
nevoi a se terai.
94. Ambla din locu in locu, cá cascatulu din omu in
omu.
95. Ambla cu capu 'ntre urechi: casca-gura, perde-véra.
96. Resare unde nu 'lu sémeni.
97. Omulu nu traiesce, cá sa mance, ci manca, cá sa
traiesca.
98. Cresce puiu de sierpe, cá sa te musce
99. Prelunga unu meru putredu se stríca si celu bunu.

100. O óie riiósa umple turm'a tóta.
 101. Gain'a care ricaie multu, 'si scóte ochii
 102. Cu incetulu se face oçetulu.
 103. Cu rabdare si cu tacere, se face agurid'a miere.
 104. Te lasi móle, te baga 'n fóle.
 105. Cine se face óie, ilu manca lupii.
 106. Miçia blanda zgaria reu.
 107. Carbune acoperitu.

(Se va continuá in bros. II.)

Ce sa faca invetiatorul, cá sa inainteze in cultur'a sa propria?

Cuventulu „cultura“ se intrebuie in intielesu variu, in respectu fisicu si, mai multu anche, in respectu spiritualu.

Cultur'a, desvoltarea, intr' o anumita privintia e posibila numai prin propri'a activitate libera a spiritului.

Ómenii, a caroru cugetu, semtiu si vointia sunt desvoltate armonicu, se numescu ómeni culti.

Cultur'a este si trebuie sa fia bunu comunu alu tuturor; prin urmare ea nu e numai privilegiulu unoru clase.

Fia-ce oamu are in sine simburele culturei; numai caile catra ajungerea unui gradu anumitu de cultura sunt diverse.

Fiind inse ca fia-care stare, fia-care chiamare, are datorintiele sale speciale, spre a caroru implinire se ceru éراسi cunoscintie si capacitati osebite, noi distingemu aici afara de cultur'a generala, care se cere s' o aiba fia-ce omu, anche o cultura pentru chiamarea pentru postulu ce 'lu imbraca, ori are de cugetu sa 'lu ocupe nescine.

Cu catu misiunea cuiva e mai importanta, cu atatu mai perfecta trebuie sa fie si cultur'a lui speciala. Oficiulu invetiatorului inse e de mare importantia, d' aceea i si trebuiesce o cultura buna.

Invetiatorulu cu-minte si conscientiosu va privi cele invetiate in anii sei de pregatire numai cá pe nesce base ale edificiului cunoscintieloru chiamarei sale pe viitoriu; caci elu trebuie sa scia, ca intréga viéti'a nóstra este numai o scóla, ca nici unu omu, macar d'aru ajunge si etatea lui Metusalu, nu póte invetiá nici odata de ajunsu si d' aceea nici-candu nu 'si póte terminá cultur'a pentru chiamarea sa.

Inse: „Nimeni n'are asia désa trebuintia de nutrementu nou spiritualu, cá invetiatorulu; caci pusetiunea si chiamarea lui, fara de acést'a 'si perdu demnitatea si valórea. Cu catu va trai elu mai isolatu, cu catu mai puçinu impregiurimea sa influintiéza formativu asupra lui, cu atatu mai multu i trebuie a se silí, sa se ridice si sa se apere de mecanismulu, in care cade ori-cine, care nu grigesce de cultur'a sa. Numai pentru acelu invetiatoru este chiamarea sa totdeuna nóua, numai acela scia a stórcé din aceea interese noue, care inaintéza in sciéntia,“ dice renumitulu Kellner.

Dupa aceste premise sa trecemu la mizlócele de cultura pentru invetiatoriu. Acele suntu:

1. Citirea. Cea d'anteiu intrebare, peste care damu aici este, ca ce sa citimu? Invetiatorulu sa citésca mai cu sama scrieri d' acele, care taia in chiamarea lui, adeca pedagogice. Inse care suntu aceste? Cu durere din sufletu trebuie s'o spunemu aici insine, ca noi n'avemu. Lasa ca literatur'a nóstra chiaru preste totu privita nu pré sta in asia flóre, cá sa ne putemu multa fali; dar' apoi campulu pedagogicu e cu totulu desiertu, -- cateva car-

tiului scolare, si încolo mai nimica — Apoi carti scolare sa citimu? Pe aceste nunumai le-amu cititu, dara anche le-amu si invetiatu, in cate dóue si trei institute, de cate doue si trei ori, — dup' aceea amu ajunsu de le propunemu chiaru si noi, prin urmare acele suntu rumegate acum pana dincolo; asiadara gatandu cu ele, ce se mai scimu citi in interesulu cultivarei nóstre mai departe? Pentru cei-ce nu cunoscú alta limba afara de matern'a, puçina mangaere. Dee D-zeu, cá barbatii nostri de scóla sa desvólte pe viitoru alta activitate in sfer'a acèsta, caci altu-felu vomu fi totu de vai. Ceva mai norocosi suntu cei cunoscatori de limbi straine. La popórele mai culte acestu ramu de sciintia e mai avutu de producte, cá multe altele. Intre autorii straini, ce îi putemu recomandá lectoriloru nostri, suntu: Russo, Pestalozzi, Graser, Dinter, Diesterweg, Curtman, Fröbel, Kellner, cá atate stele lucitóre pe cerulu pedagogicu, cari depusera cea mai mare avutia de chiaritete a spiritului si de bunatate a inimei in scriptele lorú. Dara nunumai acesti, suntu anche multime de alti scriitori pedagogi, pe care spatiulu celu micu nu ne iérta a îi insfrá, cate unulu; inse intrati in cea d'anteiu libreria, ce veti videa, intrebati, uitati-ve si insive, si ve veti uimí de cate veti aflá — Afara de carti esista si o gramada de foi periodice pedagogice, prin care cu pretiuri bagatele, ve puteti castigá isvóre nescurse de lumina si invetiatura, care ve voru putea servi de cei mai buni mentori in chiamarea vóstra.

Afara de carti si foi pedagogice invetiatorulu sa mai citésca si alte carti si gazete bune; caci din fiace carte se póte custigá ceva pentru oficiu, deórece tóta cartea are de scopu inaintarea culturei generale. Citindu invetiatorulu o carte buna bisericésca ori profana, unu opu istoricu, geograficu, descriptiune de caletorii ori istorii

naturale, elu din cuprinsulu loru desi nu va putea face intrebuire in scóla astadi ori mane, dar' asemenea carti ilu inavutiescu cu cunoscintie si opiniuni noue, cari voru dá instructiunei sale o soliditate si chiaritate si de cari cu ocasiune data póte face intrebuire chiaru si in scóla, si in conversatiune cu cei mari afara de scóla.

Inse o carte e numai atunci formatóre candu se citește cu atentiune strinsa si examinare profunda. Invetiatorulu, dupa-ce a cititu o carte, trebe sa fia in stare a 'si dá sama despre scopulu principala, de cuprinsulu si ordinea ei si sa 'si fi apropiatu mai cu sama acele pasagiuri, cari i paru noue, instructive si folosítóre.

„Tote su bune; inse cu ce sa ne procuramu cartile, scrierile acele? Iefcior'a nóstra e ticalósa, — unu pastoru de vite in multe locuri e mai bine platitu, cá p'aire unu invetiatoru.“ Asia e, si tocma asta e bub'a, acesta e reulu principalu alu scóleloru nóste. Inse bunu e D-zeu, se voru mai imbunatati d'acincolo póte si lefile. Deocamdata noi respundemu la intrebarea acésta cu Diesterweg: „Spiritului i trebe nutrementu. Cine nu 'lu nutresce, ilu espune periculu ticalosírei si desperarei. D'aceea sa nu ne spariemu de jertf'a ce o cere procurarea unei carti séu scrieri periodice desceptatore de spiritu! Daca prin acést'a ne detragemu ceva, adica ne supunemu la lipse de altu felu, cu atatu mai scumpa ne va fi posesiunea ei, ea este atunci pentru noi — tesauru“.

Ceea-ce mai are d'a face invetiatorulu in folosulu culturai sale este:

2 ca sa scria. Cu acésta anche nu terminamu punctulu anteu; scrierea cu citirea se tienu una de alt'a. Aru trebui cá aceste doue ocupatiuni sa faca partea capitala a vietiei invetiatoresci; atunci in-curendu amu videa alte schimbari in statulu acestu. —

Candu trebe dara, cá invetiatorulu sa scria? Totdeuna de cate-ori citește. Franklin dîsese: „Eu v'asiu svatuí, a citi totdeuna cu condeiulu in mana, si a notá pe scurtu intr' o carticica totu, ce aflati demnu de cunoscutu si folositoru.“ Acesta e dara celu mai bunu modu, d'a trage folosu mare din citire.

Este bine, candu nescine se deprinde a constringe in propositiuni scurte cuprinsulu dela capete, sectiuni intregi; cine prin o meditare sanetósa póte a face acést'a, acela de buna sama a intielesu cele citite si prin acésta 'si le-a intiparitu nestersu.

Dara invetiatorulu sa fia si productivuu, adica sa-si dea silintia a scria cate ceva si dela sine. A pune pe artia cugetele sale, e unu ce placutu si incitatoriu; ori-cine, care a scrisu ceva, fia catu de puçinu, a pututu esperiá acésta, prelunga aceea e si modulu celu mai securu, d' asi desceptá si agerí puterile spiritului. Jean Paul a disu: „A scrie o singura pagina pe di, face mai multu, cá a cití o carte intréga.“

Nu pretendemu dela invetiatoru, cá elu sa ésa scriitoru mare; dar' aceea totu e tristu, ca dupa-ce a parasitu seminariulu elu nu mai ia nici-odata condeiulu a mana, spre a mai produce cate ceva si afara de scóla. Are elu ce scrie destulu, numai sa vrea. Asia aru trebuí, cá fia-care invetiatoru sa duca unu dioariu, in care insemnandu in tóte dile esperiintiele sale, estrasele celoru citite si templarile mai insemnate din comuna si impregiurimea ei, nu-numai s' aru exercitá in scriere, ci din di in di 'si-aru mai imultí cunoscintiele si s'aru face totu mai capace pentru chiamare; prelunga acésta de multe-ori aru inavutí campulu educatiunei cu esperiintie noue de multu folosu. Afara de acésta invetiatorulu sa scria istori'a, moravurile comunei sale si vietí'a barbatíloru mai insemnati ai aceleia,

provincialismii, dialectulu, povestile, dicatórele, poesiile populare, monumentele si orice alte anticitati, ce s'aru putea gasi pe ici pe colo, precum si modulu de economia alu locuitoriloru. Asemeni colectiuni si elaborate le va putea comunicá mai tardiu cu unii din barbatii inteliginti ai natiunei nóstre, prin care apoi aru folosi nunumai siesi, dara chiaru si literaturii si prin acésta insasi natiunei.

Éta dara cate suntu cele ce ar putea scrie invetiatorulu!

3. Invetiatorulu sa se prepare pentru fia-care prelegere si anume pentru fia-care óra de scóla. Cei mai multi socotu, ca daca a invetiatu cursulu pedagogicu si au atestate de calificatiune, apoi ei suntu mai presusu de tóte, au intieptiunea si sciintiele lumei, nu mai au trebuintia de nici o preparatiune si cugeta la instructiune numai atunci, candu o incepu. Uita, ca fara preparatiune nu pote fi instructiune corespundietóre.

Preparatiunea invetiatorulu inse sa nu fia relativa numai la ceea-ce sa propuna, ci si la aceea ca cum sa propuna, adica nunumai la obiectulu de instructiune, ci si la metodu.

Invetiatorulu s'aiba inantea ochiloru tóta materi'a de instructiune, sa cerceteze, ca care punctu are trebuintia de explicatiune mai multa, cum s' aru putea explica mai bine; ce intrebari s' aru putea aici nasce si care aru fi cele mai acomodate raspunsuri; — sa cerceteze, in ce relatiune si legatura sta pensulu de astadi cu cele trecute si cu cele viitóre; daca se sprigine, conditiuneza si lamurescu unulu pe altulu? Mai departe ce exemple din viétia si speriintia prunciloru, ce asemenari si naratiuni s' aru putea intrebui mai bine spre lamurirea obiectulu, etc. Dupa timpulu de scóla invetiatorulu sa 'si dea siesi sama de tóte aste, se vada, ca incatu i-a succesu acele si in

catu nu, sa caute, care a fostu causele nesuccederei, si rezultatulu sa 'lu scria apoi in dioarulu seu. In scurtu dup' aceea se va convinge singuru, ca ce urmari binefacátore are pentru elu preparatiunea in modulu acestu

4. Prin c o n v e r s a t i u n e cu persóne culte, mai virtosu cu pedagogi si amici ai scólei, prin convorbire désa si amicala asupra pedagogice si didacticei, anche póte invetiatorulu profitá fórté multu pentru largirea cercului seu de cunoscintie si pentru nobilitarea sentiuriloru sale. „Scopulu finale alu tuturor combinatiuniloru sociale este — cultur'a“, dice Fichte.

5. Cercetarea altoru scóle e éراسi de mare interesu pentru chiamarea invetiatorulu. Elu in ferii mai mari sa caletorésca atatu in partile sale, catu si prin tienuturi mai indepartate si sa cerceteze catu mai multe scóle; caci dela fia-care invetiatoru si in fia-ce scóla va avea d'a invetiá cate ceva nou, necunoscutu, si aplicabilu. Adeveratu, va dá si peste rele destule, inse elu totdeuna va avea inaintea ochiloru dis'a Apostolului: esaminati tóte; cele bune le tieneti.

6. Lumea judeca pe omu nu dupa aceea ce elu possede, ci dupa aceea cum se arata in imbracamintea, mersulu si purtarea sa. Desi nescine nu se póte privi numai dupa judecat'a lumei, totusi fia-ce omu, si cu atatu mai multu invetiatorulu, e datoru a fi cu atentiune si pentru esteriorulu seu. Prin acésta inse nu intielegemu invetiarea unoru regule de bunacuviintia, ci mai multu boldulu din-intru, de a ocolí totu, prin ce altii aru putea sa se vateme in ori-ce modu. Invetiatorulu trebe dara sa se cultive si in respectulu acestu; caci dela elu se cere mai multu cá dela ori-cine altulu: sa pazasca in tota purtarea sa bunacuviinti'a aceea, ce caracteriséza pe omulu cultu.

Icheiemu articululu acestu mai aducundu aminte inve-

tiatoriloru, ca chiamarea loru este a educá si a formá. Spre a putea acésta au trebuintia de cultura multa, éra acést'a e possible numai prin activitate propria. Ori-care purtare numai passiva este contrarietate a culturei. Aceea ce face pe omulu — omu, este spontaneitatea lui. Tóta imaginatiunea, cugetarea, atentiunea, semtitiunea, infrenarea de sinesi, vorbirea, lucrarea si tóte miscarile libere 'si afla in acésta unica putere punctulu loru centralu.

Deci fratiloru! activitate neobosita si nefinita fia totdeauna devis'a vóstra; educati fragețele plantutie, sperantiele natiunei nóstre pe viitoru, dara nu uitati a continuá si educatiunea vóstra propria prin cultivare ne intrerupta de sine-ve, sciindu, ca edicatiunea omului termina numai cu — mórtea!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Intemeierea scólei populare.

La Evrei instructiunea si educatiunea a fostu in manile parentiloru pana in timpul lui Samuilu. In scólele intemeiate de profetulu acestu music'a si poetic'a a fostu cele mai de capetenia obiecte de invetiatura. Asiezemintele aceste ajunsera apoi sub Davidu la cea mai mare inflorire. Solomonu a luat de norma in modulu de educatiune intieptiunea orientala. Dupa sclavi'a babilonica se nascura scóle de invetiati, din cari esira fariseii, saduchei si esenii. Scóle adeverate se intemeiara numai pela anulu 40 a. Cr., care prin rabbini Hillel si Schamai se ridicara la starea cea mai infloritóre. Cea d'anteiu scóla de prunci sa o fi intemeiatu fiulu lui Gamla cu puçinu mai nainte de risipirea Ierusalimului.

La Greci educatiunea⁷ a luat doue directiuni cu totulu

diferite. In Sparta educatiunea publica a prunciloru incepea cu anulu alu sieptele. Ei se impartiau in cete, in fruntea caroru stá cate unu conductoru, care trebuia sa fia mai vechiu de douedieci de ani*). Acestia mancau la-olalta, avéu inse nutrementu reu si stetéu sub o disciplina fórte aspra. Tóta educatiunea tientá numai la invirtosiarea trupului. Dela alu 18-lea anu incolo — etatea juniei — se insar-cinau cu ocupatiunile cele mai grele. — Pana-candu in Sparta insasi viéti'a educá copii, si numai conducerea su-prema era in man'a pedonomului, in Atena priveghierea usupra vietii si purtarii prunciloru dela alu cincilea anu alu etatei loru era incrediuta pedagogiloru (=conducatori de prunci), carii se alegeau dintre sclavi si erau mai totdeuna ómeni prosti, brutali; tréb'a loru era d'a duce copii la scóla. In-timpu-ce in Sparta numai puçini sciau citi si scrie, la Ateneni pruncii se deprindeau a intielege cele scrise si memorau opurile poetiloru renumiti. Antestatatorii institute-loru de educatiune erau: Gimnasiarchii (antisti si inspectori), Pedotribii si Gimnastii (educatori si invetiatori). Cei mai distinsi dintre toti acesti a fostu: Pitagora, nascutu 480; Socrate, 469; Plato, 429; Aristotele, 384 a. Cr.; acestii suntu barbatii, cari detera incepetura sciintiei pedagogice.

La Romani educatiunea caséna tienea pana la imbra-carea Togeii barbatesci (toga virilis), de comunu dupa alu 15-le anu alu vietiei. Din timpulu acestu incepea unu actu nou in viéti'a loru; strictiti'a era mai mare, supra-vigherea mai accurata; inse vadi'a si drepturile tatalui re-manéu in putere.

Scóle (ludi = jocuri numite) s'a intemeiatu in Roma din timpi fórte vechi, anche pela an. 490 a. Cr. a esistatu o asemene scóla pentru fetitie mai mari. Invetiatur'a se

*) Vedi artic. „Sórtea prunciloru in pagamitate.“

tienea la locuri publice, anche si prin strade, adica »in tri-viis“, de aici avem numirea de scóle triviale. Din timpü lui Augustu încóce instructiunea publica a in floritu totu mai tare. Pedagogii mai insemnati intre Romani a fostu Cato, nascutu 235; Cicero 107 a. Cr.; Seneca pe timpulu lui Augustu; Cinctilianu 42 dupa Cr.

Istori'a educatiunei la Germani incepe cu Carolu celu mare, carele 'si facü de datoria deosebita cercetarea si supravighierea scóleloru, essaminá si insusi la essamene, tienea cuventari asupr'a pretiului culturei, imbarbatá si remunerá pe scolari, ingrigea se carti si ordiná: Cá fia-care preotu comunalu sa faca occasiune locuitoriloru, de a invetiá a cití a scrie, a cantá, a calculá si ceva gramatica. Elu dete legea, cá si pela monastiri sa se deschida scóle, si intemeiase si singuru o scóla de curte pentru fii sei si ai celoru mai de frunte domni de curte.

Cu tote aste inse invetiamentulu elementaru nici pana in secululu 17. nu s'a pututu ridicá la vr'o stare mai buna. In anulu 1612 Wolfgang Raticu casiu ná mare sgomotu cu „nou'a sa didactica“, si anche mai mare Amos Comenius (nascutu la Comna in Moravia 1592) cu opulu seu „orbis pictus“ (lumea in icóne), pe care didactic'a cea mai nóua éراسi o cauta. Pe timpulu acelu se mai facura renumiti pe campulu pedagogicu si Fil. Jacobu Spenner, Aug. Hermann Franke (fundatorulu celui d'anteiu orfanotrofeu in Germania, † 1727). Basedow, (nascutu in Hamburg 1723, † 1790), acceptá éراسi i de'a lui Comenius si dete o opera mare de pictoriu in 100 table in cartu, deschise in a. 1774 in Dessau „filantropinulu“ celu renumitu, din care esira Campe, Salzmann, Olivier, Iselin si altii. Cea mai mare influentia asupra imbunatatirei scóleloru o avú inse Emericu Pestalozzi, unu Zürichianu

(altumintre de origine italiana) nascutu in 12. Ianuariu 1746, prin opulu seu celu minunatu „Lienhard si Gertrud“ si prin alte scripte ale sale, precum si prin viéti'a lui cea plina d'atate suferintie mari.

In Austria scóelele populare începú a inflori sub gloriós'a Maria Teresia. In 1763 se întemneia la Viena sub conducerea pedagogului Felbiger o scóla normala; Decanulu Kindermann fundá alta asemenea scola in Boemia. Mai multi din episcopi întrebúira sume mari spre fundarea scóleloru si latirea cartíloru bune. In 1776 esi la lumina cea d'anteiu carte metodica la St. Anna in Viena, dupa-ce cu doi ani mai nainte, 6 Decembre 1774, se publicase regulamentulú scolaru generalu. Amasuratu acestui se alegea in fiecare provincia o comisiune scolara anumita, statátóre din 2 — 3 consiliari ai Guvernului, unu imputernicitu alu Ordinariatului, unu secretaru si directorulu unei scóle normale, care comisiune era insarcinata apoi cu organisarea si conducerea scóleloru. Atatu regulamentulú scolaru generalu, catu si cartea metodica cuprindu tesauri pedagogici, pe cari timpulú moi nou incepe érase a i sapá si ai scóte la lumina.

La acestu regulamentu scolaru se alaturara ordinatiunele de mai tardiu esite sub imperatorii Josifu II, Leopoldu II, si Franciscu II (cá imperatu alu Austrie, I), si in 1804 se publicara tóte sub titlulu: „Institutiunea politica a scóleloru germane in statele germane ereditarie c. r.“ cu unele schimbari pe care le-a cerutu impregiurarile si cu unele adaose noue *). In acelasiu anu scolele populare

*) Editiunea cea mai noua a acestui codice e cea din 1847 intitulata: „Institutiune politica a scóleloru populare germane pentru provinciile c. r. austriace, afara de Ungaria, Lombardia, Venetia si Dalmatia“.

fura incredintiate in privintia doctrinara Consistoriiloru episcopesci, éra in privintia economica Prefectureloru c. r. si peste totu se organisara dupa §. 1 — 15 a sectiunei I; §. 132 — 166 din sect. IX; §. 253 — 264 sect XI; §. 399 — 435 sect. XX si XXI si §. 435 — 446 sect. XXII a institutiunei politice scolare numite.

Scóla practica.

Conversatiune cu scolarii asupra gramaticiei.

Cele 10 parti de cuventu.

1. Substantivulu.

Cum se numescu lucrurile, ce se vedu in scóla? Bance, masa, tabla, cuptoru, armariu, carti, catedra etc.

Ce s'a datu lucruriloru, cá sa le putemu deosebí unulu de altulu? Li s'a datu cate unu nume.

Asiadara fia-ce lucru din lume are unu nume.

Numesce 'mi cartile diverse, ce se afla in scóla? Biblia, catechismu, legendariu, carticica de scrisu, aritmetica etc.

Spune 'mi din Biblia 20 de barbati cu numele!

Numesce 30 de locuri din Biblia!

Cum se numescu animalele, ce le tienu tieranii nostri? Vaca, porcu, calu, vitielu, bou, gaina etc

Numesce parti d' ale corpului (trupului) teu! Capu,

peru, frunte, gura, nasu, ochi, urechi, buze, dinti, limba, falca etc.

Spune cu numele cateva fiintie vii!

Spune cateva obiecte ne'nsufletite, (fara viétia)!

Spune 'mi obiecte, care nu 'su nici cu viétia, nici fara viétia! D' acele nu sunt, caci fia-ce obiectu e séu cu viétia seu fara viétia.

Numesce lucruri, ce se potu mirosi! Trandafiru, busuiocu etc.

Mai de parte, lucruri, care se potu gustá, audí, videá, pipái!

Acum ce felu de nume suntu tóte aste cuvinte? Numele lucrurilor

Ce nu suntu dara numele aceste? Ele nu suntu lucrurile insusi.

Cum se numescu cuvintele, prin care aretamu, ne intipuiamu lucruri? Cuvintele, prin care aretam seu exprimemu idee de lucruri se numescu nume de lucruri.

In loculul acestui cuventu intrebuiamu inse in Gramatica altulu, voue anche necunoscutu, dara care totu atatu insemneza, adica cuventulu — substantivu.

Cuvintele „nume de lucruri“ cum le mai putemu dara esprime numai cu unu cuventu, intrebuintiatu in Gramatica? Prin cuventulu substantivu.

Ce este dara substantivulu? Numele lucrurilor.

Mai spunemi odata lucrurile, care le vedi in scóla! Catedra, tabla, usia, etc.

De unde scii, ca lucrurile aceste suntu aici? Le vedu!

Cersitorulu orbu, carui i-amu pusu in mana unu cruceriu, scia-elu, ca e in man'a lui crucerulu? Scia.

De unde póte scii, daca nu 'lu vede? 'Lu simte prin pipaitu.

Eu sciu acum, ca pe strada afara trece unu caru, macaru nici nu lu vedu, nici nu lu pipaiu! Lu audi.

Candu tu ai inchide ochii si altulu ti-arú dá doue flori, intr' o mana o garófa si intr'alt'a unu tulipanu, fara sa-te ierte ale pipai mai departe, scireai sa i spui, ca care e un'a si care cealalta? Asiu sci

Prin ce? Prin mirosu

Dara candu ti-arú dá in loculu floriloru, doue pocale, unulu cu vinu, altulu cu apa? Si atunci asiu sci deosebí-prin gustare.

Candu intrebu pe Petru, pentruce n'a venitu eri la scóla, si elu 'mi raspunde c'a fostu bolnavu, macaru elu a petrecutu tota dioa jucanduse pe strada, ce face elu atunci? Minte.

Si cum se numesce fapt'a ce o sevirsese elu prin acésta? Mintiuna.

Cum poti sci? vedi-o, audi-o, pipaesci-o, mirosi-o, gusci-o? Ba nu.

Asiadara lucrulu acestu nu se mai póte observá prin cele cinci sentiri ale nóstre, ci singuru numai prin intipuire in minte. Dupa insusitatea acésta lucrurile se impartu in doue plase: acele, care se potu observá prin vr' unulu din cele cinci simtiri ale nóstre, suntu re ale séu concrete; éra acele cari numai prin intipuire se potu cunósce de lucruri de sine statatóre suntu ideale séu abtrase. Deci si numele lucrurilor adeca substantivele trebe sa fia de doue feluri reale séu concrete si ideale séu abtrase.

Cate feluri de substantive cunóschemu acum dara? Doue, reale si ideale séu concrete si abtrase.

Ce felu de cuvinte suntu substantivele ideale séu abtrase? Substantivele ideale séu abtrase suntu nume de acele lucruri, pe care numai intipuí

ni le putemu de lucruri, d'ara nu si a le observá prin semtirile nóstre

Ce cuvinte suntu substantivele reale séu concrete?

Substantivele reale séu concrete suntu numele aceluor lucruri, pe cari le putemu observá prin simtirile nóstre.

Deschideti cartea de lectura (legendarulu) pagin'a (cutare), si 'mi scrieti pe tabl'a vóstra tóte substantivele concrete de o parte si tóte substantivele abstrase de cealalta.

Sa seria dup' aceea fia-care din capulu seu 20 substantive ideale si 20 reale.

Invetiatorulu va tienea esercitii dese cu scolarii sei si nu va pasi mai departe dela unu lucru, pana candu scolarii nu si lau in-susitu bine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

G e n u l u .

Vediut-au careva din voi vr' odata unu cuibu de pasere? Vediutu.

Ce gasimu de multe-ori in cuiburile de pasere? Óue.

Ce esu din óue? Pui.

Cine i scóte (clocesce)? Paserile cele mari.

Ce nume au acele doue paseri mari, care scotu puii din óue? Muierusia si barbatusiu (cocosielu).

Cum se chiama barbatusiulu la gaini? Cocosiu.

Muierusi'a? Gaina, si pana e ocupata cu scóterea si crescerea puiloru - cloca.

Cum se chiama barbatusiulu la ratie? Ratioiu. La Ghisce? Ghiscoiu etc.

Insemnative d'ara: Tóte fiintiele se impartu dupa natur'a loru in fiintie barbatesci si muieresci, prin urmare si numele loru, adica substantivele, se impartu astufelu, si acésta este genulu loru.

Ce este dara genulu? Genulu aréta de ce parte este unu substantivulu, de parte barbatésca ori de cea femeésca? seu cu alte cuvinte daca este elu masculinu ori femininu.

Spune 'mi, care din cnventele nrmatóre se tienu de genulu masculinu si care de celu femininu: bou, épa, porcu, calu, vitielu, vulpe, mésa, casa, barbatu, biserica, scaunu, patu, érba etc.

Repetitiune. Ce este substantivulu? Cum se impartu substantivele? Ce felu de cuvinte suntu substantivele reale? Ce felu de cuvinte suntu substantivele abstrase? Ce este genulu? Cate genuri sunt?

2. Articululu

Cum putemu sci, care ^é substantivulu e de genulu masculinu si care de celu femininu?

Copfi de buna sama 'si voru aduce aminte aici de cuibulu de pasere si de alte vietuitoré dintre cari unele suntu barbatusi si altele muierusie. Inse dupace invetiatorulu le va spune si nume de lucruri ne'n sufletite d. e. carte, condeiu, scóla etc., ei n' oru mai sci sa spuna semnele, prin cari deosebimu genulu. Deci invetiatorulu le va spune si semnele prin care aretamu genulu unui substantivulu procedendu cam asia:

Cum se numesce unu copilu, care ambla la scóla? Scolariu.

Candu vedi p'unu scolaru citindu, cum esprimi tu fapt'a asta a lui? Scolariulu citeste.

Ce diferentia e intre numele scolariu, cum lai disu la intrebarea d' anteiu, si intre celu din urma? Anteiu amu disu „scolariu“ si adou'a — ora „scolariu-lu“, adica amu mai adaosu „lu“ in fine.

Ce vei mai adaoge la cuventulu „cane“ candu vei vrea sa 'mi spui, ca „latra“? „Cane-le latra“, trebue sa mai adaugu „le.“

Ce vei mai adaoge la cuventulu „mama“ candu vei voi sa 'mi spui, ca ea „tórce?“ „Mam'a tórce,“ mai trebe s' adaogu unu „a.“

Invetiatorulu sa faca scolariloru cunoscutu, ca la cuvintele terminate in „a“ mai adaogundu in casurui de aceste unu altu „a“ si lasanduse amendue aru suná pré uritu, precum d. e. aici ċin „mama“ aru trebúi sa ésa „mamaa“, ceea-ce ar vatemá audiulu; si ca spre a suná mai placutu lasamu in asia casuri pe „a“ d'anteiu afara insemnendu locul lui deasupra cu ('), care afara de insemnarea acésta ne mai aréta totu odata, ca „a“ celu priimitu are sa se pronuntia cá „a“ deschisu.

Miai spusu acum trei cuvinte „scolariu-lu“, „cane-le“ „mam'a“; pe care le-ai mai lungitu cu „lu“, „le“ si „a“ spune'mi póte-se pune „le“ la „scolariu“, „lu“ la „cane“ ori mama si vice-versa? Nu se póte.

Insemnati: fia-ce substantivu póte priimi in fine numai pe unulu din cuvintielele „lu, le, a“; aceste suntu dara semnele, din cari cunóscemu genulu fia-carui substantivu, si se numescu Articuli. Substantivii, cari potu luá in fine articululu „lu“ ori „le“ suntu substantivi de genu masculinu, éra acei, cari priimescu dupa sine articululu „a“, suntu de genu femininu.

Sciti acum depe ce se cunósce genulu unui substantivu? De pe articululu, ce 'lu póte priimi.

Care substantive suntu de genulu masculinu? Acele, care iau articululu „lu“ ori „le.“ D. e?

Care suntu de genu femininu? Acele, cari priimescu articululu „a.“ D. e?

Scietu pe tabel'a vóstra 30 substantive de genu masculinu, si 30 de genu femininu, alaturandu lunga fiacare cuventu articululu seu.

Inse noi putemu intrebaí anche si alti articuli afara de „lu, le, a“ Asia potu dice d. e. „Mi-a spusu omu-lu“,

si „mi-a spus unu omu“; in casulu d' anteiu vorbescu mai otaritu, in celu din urma inse neotaritu

Candu dicu „am vediutu unu caru“, poti tu sci, ca pe care caru l' amu vediutu? Nu potu sci.

Dara candu dicu „am vediutu carulu (acela, alu teu etc)“? Atunci sci.

Acésta inse o sci pentru aceea, caci in casulu din urma amu vorbitu mai otaritu (determinatu), cá in celu d'anteiu. Spune 'mi incatu vorbescu mai otaritu, candu dicu „am vediutu carulu“? Intr' atatu, ca din multe care, ce potu fi, amu numitu unulu, care noue, ori celui, cu care vorbescu, i este cunoscutu.

Dara incatu vorbescu eu neotaritu candu dicu „amu vediutu unu caru“? Intr' atatu, ca acela póte fi ori ce caru; pe care inse numai din dis'a acesta noi nu lu putemu cunósce mai d'aprópe.

Deci de ori ce lucru putemu vorbí in doue forme, adica otaritu (determinatu), si neotaritu (nedeterminatu).

Ce diferentia vedi intre dicerile de mai susu in privinti'a cuvintelor? Intr' una sta lunga substantivu cuventulu „unu“ si in ceealalta articululu „lu.“

In care vorbesci mai otaritu? In dicerea cu „lu.“

Dreptu-aceea avemu doue feluri de articuli: „lu, le, a“, articulu otaritoriu séu determinativu si „unu, una (o)“ articulu neotaritoriu séu nedeterminativu.

Spune dicerile urmatóre cu articululu nedeterminativu:

Calulu fuge; canele latra; vitielulu suge; clopotulu suna; ap'a curge; scolarulu invetia lectiunea; invetiatorulu pedepsese scolarulu; preotulu ingrópa mortulu; cumnatulu cosese érb'a; etc.

éa dicerile urmatóre cu articululu determinativu:

Amu prinsu unu pesce; am vediutu unu iepure; trecundu unu omu p'aici, m'au vediutu; a puscatu o pasere; a zaritu unu sórece; etc.

Repetitiune. Despre ce cunosci genulu substantiveloru? Ce este articolulu? Pentruce se numescu cuvintele „lu, le, a“ articuli? Unde se pune articolulu in limb'a romana - inainte, ori dupa substantivu? De cate feluri este articolulu? Ce este articolulu determinativu? Ce este articolulu nedeterminativu? Ce diferentia e intre articolulu determinativu si celu nedeterminativu?

Nota. Nu ne putemu intinde cu elaboratulu nostru pana si la flexiunea cuvintiloru. Scopulu ne e mai multu a suplini aceea, ce nu se pré gasesce in Gramatica, adica metodulu predarei ei. La flessiuni invetiatorulu dibaciu se va putea ajutá de manualele de gramatica, ce le avemu, si va sei aplicá metodulu acestu si acolo.

3. A d i e c t i v u l u .

Ce videti voi aici in scóla? Lucruri, obiecte.

Si cum numiti voi numele acestoru lucruri? Substantive.

Mai tieneti minte, ca ce suntu substantivele? Numele lucruriloru.

Pentruce au tóte lucrurile cate unu nume? Cá sa le putemu distinge (osebí unulu de altulu).

Asiadara prin ce osebimu lucrurile unulu de catra altulu? Prin numele loru

Si anche prin ce? Prin marimea, lungimea, latímea figur'a loru etc.

Care dintre obiectele din scóla au mai multa aseminare unulu cu altulu? Tablele, catechismele, legenda-rele etc.

Prin ce se osibesce totusi fia-care tabla fia-care catechismu etc. unulu de altulu? Unulu e mai vechiu, altulu mai nou; unulu e mai maculatu, altulu mai gr¹gitu; paretii

unuia au o colóre, ai altuia alta colóre; la uulu e tiparulu mai desvultu decatu la altulu etc.

Aceste suntu dara semnele distinctive ale acestoru obiecte, ori ce lucru inse are cate unu semnu, prin care se distinge de altele; semnele aste ale lucrurilor le numimu cu altu cuventu: însusimi séu calitati.

Prin ce se osibescu dara tóte lucrurile din lume unulu de altulu? Prin calitatile adica insusimile lor.

Puterearu pecurarulu cunósce singuritele sale oui, candu acele, afara de semnele comune, d. e. picióre, urechi, códa, lana etc.; n'aru mai avea fia-care si cate unu altu semnu distinctivu? Ba nu.

De multe ori inse oierulu are mii de oi in turm'a sa, si elu cunósce totusi fia-care óie, fia-care mielu, prin ce? prin insusirile deosebite ale fia-carui animalu. Invetiatii mai spunu anche, ca pe tóta faci'a pamentului n'aru fi nici macár doue lucruri, care sa se asemine in tóte-cele

Care mai scie spune, ca ce suntu insuririle? Insusirile suntu semne caracteristice ale lucrurilor.

Luati aminte! Cuvintele, care ne spunu, ca cum suntu lucrurile, adica care esprimu insusirile substantiveloru, se numescu: adiective.

Ce suntu dara adiectivele? Adiectivele suntu cuvinte care ne areata insusirea substantiveloru, séu care ne spunu, cum suntu lucrurile.

Cum e més'a acésta? inalta, rosietica etc.

Ce felu de cuvinte suntu: inalta, rosietica? Adiective

Pentru-ce le numimu adiective? Pentru-ca ne spunu, cum este més'a.

Dara „mésa“ ce cuventu e? Substantivu.

Si de-ce nu e adiectivu? Pentruca nu ne arata, cum este lucrulu, mésa, ci numái ne spune numele lucrului, a mesei.

N. spunemi cum e vac'a vóstra; séu-cu alte cuvinte-spunemi insusirile ei! Vac'a nóstra e mare, balana, impun-gaciósa etc

Ce cuvinte suntu aceste? Adiective. — Pentruce?

1. Numiti insusirile acestei table, insusirile acestei carti, ale sórelui, apei, casei, turnului, ale calului, omului, drumului!

2. Scrieti insusirile acelora pe tabl'a vóstra asia, pre-cum ve scriu aici pe tabla unu esemlu!

Invetiatorulu scria: Tabl'a e négra, lucia, lunga, lata, vechia etc.

Acum luati substantivulu „carte“, si scrieti lunga elu tóte insusirile cartei. Cartea e grósa, lunga, lata, alba etc. Sórele e luminos, caldurosu, rotundu etc.

Invetiatorulu continua acést'a, numindu scolariloru substantive si facandu-i a cautá ei insusirile lor, mai anteu prin graiu si apoi in scrisu.

3 Spuneti-mi lucruri, care suntu albe, negre, rosii, verdi, galbine, sure, usióre, grele, rotunde, ungiulate, dintiate, virtóse, fluide, vechi, noue, tari, bune, rele!

Cautati substantive acomodate pentru adiectivele ur-matóre, inse sa le rostiti cu articululu lor: frumosu, mare, micu, lungu, angustu, latu, inaltu, josoratu, largu, dulce, acru, scumpu, eftinu, diliginte, placutu, móle, tare, eternu, folositoru, stricatoru.

Esemple: Marulu (celu) dulce, oçetulu (celu) acru, turnulu (celu) inaltu etc.

4. Legati adiective potrivite cu substantivele ur-matóre, inse cu articululu nedeterminativu: mésa, feréstra, sticla, diligintia, planta, flóre, fiu, fiia, omu, animalu, cup-toru, calu, cane, fructu, arbore, feru, carne, primavéra, luna, sita, sapa, etc.

Numiti insusiri, care se potu observá prin sentirile nóstre! verde, rotundu, lungu, latu, suptire, grosu, etc.

Prin care simtiri se potu observá insusitatile urmátore: Rosiu, albastru, fluidu, caldu, uscatu, rotundu, greu, ageru, luminosu, grasu, dulce, aspru, etc ?

5. Puneti lunga fia-care cuventu urmatoriu cate doue adiective: Calu, arbore, icóna, camera, scaunu, casa, óla, cutítu, fórfeci etc.

6 Spuneti insusiri, care nu se potu observá prin simtiri! Nobilu, piu, marinimosu, avaru, misericórdiosu, umilitu, blandu, etc.

Puneti intre substantivu si adiectivu cuventulu „este“. Esemplu: principele este marinimosu; vicinulu este misericórdiosu; contele este nobilu etc.

Observare. Sa se spuna scolairloru, ca adiectivulu in unele casuri póte stá si inantea substantivului, si atunci primesce acela articululu determinativu etc.

Deschideti legendarulu, pagina 18, si scrieti pe tabl'a vástra tóte substantivele, adjectivete si articuli

Dupa-ce scolarii a facutu acést'a, invetiatorulu le da alta pagina; dup' aceea alta carte, pana-candu ei se deprindu bine. Esercitiulu acestu e de mare importantia, caci ageresce cugetarea pruncului

7. Formati adiective din cuvintele urmátore: amicu omu, gloria, durere, sare, credintia, parinte, albétia, re-intia, apa, mancare, a dormi, a se certá, a bea etc. (amicu—amicalu; credintia — credintiosu; gloria — gloriosu etc.)

8. Ce substantive se potu formá din adiectivete urmátore: avutu, miseru, diligente, sanetosu, direptu, orbu, vechiu, tineru, silbaticu, falsu, bunu, inaltu, liberu, desiertu, dulce, frumosu, etc.?

Repetitiune. Ce este adiectivulu? Cum se numescu cuvintele, care ne spuau, cum suntu lucrurile? Cum se numescu cuvintele, care esprimu insusitatile substantiveloru? Unde se punu adjectivete — innainte, ori dupa substantivu? Candu adiectivulu sta inantea

substantivului, care priimesce articolulu — adiectivulu ori substantivulu? Dara candu adiectivulu se pune dupa substantivu? Cate feluri de cuvinte cunóscemu pana acum? Care suntu acele? Spunemi definitiunea dela tóte?

(Se va continuá in bros. II.)

Sciri scolare.

Maiestatea Sa c. r. apostolica prin prénalt'a decisiune din 10. Ianuaru a. c. s'a induratu prégratiosu a denumi de inspectoru supremu de scóle pentru dieces'a greco-catolica a Gherlei pe D. prepositu de acolo Macedon Popu.

Pentru Dieces'a gr. cat. a Blasiului e denumitu Ilustr. Sa. D. Constantinu Papfalvi.

— Maiestatea Sa c. r. apostolica s'a induratu prégratiosu a daruí Comunei greco-catolice Zavadka din tienutulu administrativu Kassovia — 500 fl. spre edificarea scólei de acolo.

— In Gimnasiulu*) inferioru romanu gr. orient. din Brasiovu a fostu in anulu scol. 1859 1 Directoru. 4

*) Desi scopulu principalu alu scripturei nóstre este inaintarea buna-starei scóleloru populare, totusi nu vomu trece cu viderea nimic'a nici din cele ce atingu puçinele gimnasii, ce avemu precum si ori-ce alte institute de educatiune si instructiune. Cu alte cuvinte: noi nu ne aflamu chiamati a scria invetiaturi pentru professorimea gimnasiala ori mai inalta, caci din contra ascep-

Professori ordinari si unu suplentu; din acestia 2 tienu de statulu preotiescu éra 4 de celu civilu. — Cu inceputulu anului scolasticu s'a inmatriculatu preste-totu 71 de scolari: dupa nationalitate 70 Romani si unu Çiganu; dupa confessiune 65 greco-orientali si 6 greco-catolici; dupa tieri 68 pamenteni si 3 straini. Cu finea anului scolasticu numitu remasera numai 52 scolari, caci 16 a parasitu scóla, 1 a muritu si 2 fura assentati la militia.

Catu pentru scólele nóstre populare anche n'avemu date sigure de sporiulu si propasirea loru. Speramu inse ca pe viitoriu vomu puté servi lectoriloru nostri cu mai multe si in rubric'a acésta DD. Protopopi, Preoti, Directori, Invetiatori si alti amici ai scólei si ai literaturéi nóstre nu voru lipsí a ne informá din candu in candu despre starea acestoru scóle in singuritele tracte protopopesci peste-totu, si in fiacare comunitate in-parte.

Puçinulu celu scimu din sfer'a acésta este, ca D. Consiliaru c. r. de scóle Dr. Vasiciu a fostu renduitu din partea inaltei Locutiintie c. r. in protopopiatele Hondolului si Hatiegului, cá sa statornicésca lefi pentru invetiatori si sa infilieze comunele mai mici, care nu potu sustienea de sine o scóla, la cele mai mari, cá asia cu puteri unite sa se póta sustienea scóle mai bunicele. Facutu-s'a inse acésta si cu ce succesu, nu scimu; destulu-ca atatu este siguru, cumca D. Consiliariu a intempinatu si aici, cá mai in totu loculu, multe greutati, care amu dorí sa le cunóscemu mai d'aprópe, cu atatu mai multu, cu catu astadi nemica nu ne póte redicá din amortiala, decatu numai scó-

tamu, cá aceea sa desvólte in scrierea nóstra activitatea cea mai mare spre luminarea invetiatorimeii si inflorirea scóleloru populare. Inse pentru aceea vom dá totusi locu la ori-ce ni s'a paréa menitu a dá deslucire despre starea si progresulu instituteloru mentionate.

lele bune si o educatiune sanetósa. — Si fiind-ca noi am deschisu foile acestei scrieri pentru tóte cele ce se intempla in sfer'a scolara, ne luamu indreznéla a provocá pe DD. Consiliari de scóla cu tóta reverinti'a si a 'i rugá, cá in interesulu progressului si alu luminarei natiunei nóstre sa binevoiasca a ne impartesí date cuviintiósce tieitóre de tréb'a scóleloru nóstre, si cu acésta a depune órescare dovéda despre activitatea DD-Loru, cu atata mai mare bunavointia, fiind-ca publiculu nostru astépta cu doru sa véda din condeile DD-Loru starea scóleloru nóstre populare.

— In Nrulu 1, alu »Curierului scol. austr« din an. c. citimu o corespundintia din Croatia dela Oravitia de urmatorulu cuprinsu :

»Aici se tiene in fia-care luna cate o conferintia sub presidiulu rever. D. Decanu si Directoru scolaru localu Carolu Littahorski, in presinti'a D-lui catichetu si a celorlalti 6 invetiatori.

Rever. D. Decanu deschide aceste conferintie tot-deun'a cu o cuventare despre obiectele educatiunei si instructiunei, dupa care le face cunoscutu inaltele ordinatiuni esite in decursulu acelei luni, face atenti pe invetiatori la articuli folosibili deprin diversele foi pedagogice si apoi conferéza cu ei asupra introducerei cutarui seu cutarui medilocu de invetiatura corespundietoru. Fia-care invetiatoru propune dup' aceea spre consultare observatiunile sale facute in decursulu acelei luni, si ceea-ce se afla observabilu se insémna in protocolu.

Bibliotec'a nóstra numera pana acum la 120 opuri pedagogice de mare pretiu in 200 tomuri; spre sporirea acestora ne sta in dispositiune o sumulitia de 25—30 fl. pe anu, ce vine din interesele unui capitalu de 100 fl. m. c si din contribuirile invetiatorilor.

Reproducundu aici articolulu acestu, avemu de scopu

numai indemnarea si animarea barbatilor nostri la asemenea fapte, ce vedescu pe ómenii cunoscatori de misiunea lor. Nu scimu', daca in totu cuprinsulu scólelor populare romane, amu mai puté aflá unu esemplu de acestu. Credemu inse ca baremu d'acincolo ni se va dà si nóue placut'a occasione d'a comunicá lectoriloru nostri asemenea sciri inbucuratóre si d'a face cunoscutu publicului si dintre Romani asemeni barbati progressisti.

— Comun'a Vienei a proiectatu edificarea de mai multe scóle in sinulu ei pe anulu currentu 1860, si a destinatú spre acésta unu capitalu de 122,000 fl.

— In Austria de josu a fostu in anulu 1857—1858—122 scóle de lucru pentru fete, in care se instruira 5631 scolaritie, adica 5494 catolice, 14 evangelice si 123 israelitice. Din scólele numite numai pe Viena se vinu 87. In tóte aceste institute fetitiile misere se invétia gratis. — Candu judicamu, catu de puçinu se face la noi Romani pentru educarea sessului femeescu, trebe totdeuna sa semtimu intristatiune durerósa, cu atatu mai virtosu, ca pana acum nici semne de unu inceputu mai multu promitietoru nu pré zerimu!

— Dela Cernautiu ni se scria imbucuratórea scire, ca acolo incepú a se inflintiá o biblioteca pentru studiosimea romana de acolo. O fapta laudabila é acésta, care face onóre puçiniloru, inse cu atatu mai zelosiloru nostri barbati de acolo, carii scimu, ca au staruitú la realisarea acestui lucru folositoru. Dorimu, cá sa le reésa bine in-treprinderea si sa afle catu mai multí imitatori! Noi din partene ne obligamu prin acésta a tramite pe sém'a acelei bibliotece cate unu esemplaru gratis a „Amicului Scólei“ pe toti anii, catu va traí elu.

S t a t i s t i c u.

In Transilvani'a suntu preste totu 25 Gimnasia; aceste suntu: 1) Gimnasiulu rom. cat. de statu in Sibiiu, care cu incheierea anului scol. 1858 avú 284 de scolari; — 2) G. evangelicu din Sibiiu cu 278 scolari la incheierea numitului anu scol.; — 3) Gimn. rom. cat. din Clujiu cu 315 scol.; — 4) G. evang. din Clujiu cu 200 scol.; — 5) G. unitar d. Clujiu cu 151 sc.; — 6) G. rom. cat. din Székely-Udvarhely cu 134 sc.; — 7) G. evang. d. Sz.-Udvarhely cu 181 sc.; — 8) Gimn. inferioru rom. cat. d. Muresiu-Osiorheiu cu 97 sc.; — 9) G. reform. d. Mur.-Osiorheiu cu 321 sc.; — 10) Gimn. rom. cat. din Alba Carolina cu 165 sc.; — 11) G. inferioru rom. cat. din Brasiovu cu 70 sc.; — 12) G. evang. d. Brasiovu cu 246 sc.; — 13) G. inferioru gr. orientalu d. Brasiovu cu 75 sc.; — 14) G. rom. cat. d. Csik-Somlyo (de 5 Clase) cu 239 sc.; — 15) G. inf. rom. cat. d. Siml. Selagiului cu 81 sc.; — 16) G. inf. rom. cat. d. Elisabetopole cu 24 sc.; — 17) Gim. gr. cat. d. Blasiu cu 448 sc.; — 18) G. evang. d. Bistritia cu 175 sc.; — 19) G. evang. d. Sigisióra cu 161 sc.; — 20) G. evang. d. Mediasiu cu 113 sc.; — 21) G. inf. ev. d. S.-Sebesiu cu 62 sc.; — 22) G. evang. d. Aiudu cu 265 sc.; — 23) G. evang. (de 6 clase) d. Zelau cu 76 sc.; — 24) G. unitaru inf. din S.-Cristuru cu 87 sc.; — 25) Gimn. unitaru infer. din Turda cu 74 sc.

Gimnasiile Transilvianiane fura cercetate asiadara cu finea anului scol. 1858 preste totu de 4323 scolari

— Din cele 2164 scóle populare ale Transilvaniei (in 1851) 286 suntu rom. catolice; 371 greco-catolice; 367 greco-orientale; 461 luterane; 563 reformate; 116 unitare. Dupa natiunalitate séu limb'a instructiva suntu 455 scóle

germane; 742 scóle romane; 949 scóle magiare si 18 scóle unde limb'a instructiva e mestecata (si roman'a si magiar'a).

— Despre starea institutelor de invetiatura in Imperiulu austriacu aducu date interesante „impartesirile din sfer'a statisticeii“ din partea Ministeriului. Dupa acele din 291 Gimnasii, ee se aflara in 1857 in Monarchia, vinu pe Ungaria 76. Dupa caracterulu confõssiunalu 45 din acele suntu rom cat, — 1 gr. cat., 16 evang. de confõssiunea augsb., — si 14 evang. de conf. elv. — Din Gimnasiile r. catol. 35 se afla in manile statului preotiescu. — In 33 Gimn. limb'a instructiva a fostu magiar'a, in 17 magiar'a si german'a; in 11 german'a; in 9 german'a si magiar'a; in 4 german'a si slovac'a; in 1 slovac'a si german'a si in 1 german'a si roman'a. — Personalulu professoralu in aceste 76 gimnasii a constatu in 1857 din 75 directori, 494 professori ordinari, 107 suplenti si 124 prof. secund.; preste totu asiadara din 800 individi, dintre cari 442 tienu de statulu preotiescu. — Numerulu scolariloru a fostu de 12,484, adica 11,265 scolari publici si 1219 privatisti. — Intre bibliotecile gimnasiale cele mai insemnabile sunt: cea din Debreçinu (evang.) cu 40,000 tomuri; cea din Eperiesiu (evang.) cu 26,628 tom.; cea din Saros-Patak (ev.) cu 25,000 tom.; a Pojonului (evang.) cu 22,982 tom.; a Chesmarcului (evang.) cu 11,896 tomuri; a Sighetuluⁱ (evang.) cu 8000 tomuri; afara de alte multe biblioteci ce mai suntu si prin alte locuri de cate 4 — 5000, 3 — 4000 si 2 — 3000 tomuri. — Summele ce le da statulu pentru sustienerea unoru gimnasii in Ungaria a suitu in a. 1857 la 84,494 fl.

— Dintre 46 scóle reale, ce suntu in Austria, vinu pe Ungaria 7, cu unu personalu invetiatorescu de 74 individi (6 directori, 46 professori ordinari, 6 suplenti, 15 prof. secund.), dintre cari 63 tienura de statulu civilu. —

Numerulu scolariloru in 1857 era de 1290. La spesele scóleloru reale magiare a contribuitu statulu 7500 fl. Scóle medilocie comerciale erau in 1857 in Ungaria 17, cu 68 docinti si 1287 scolari.

— In privintia scóleloru populare intre tóte provinciele austriace Austria de josu sta mai bine, deórece acolo nu e nici macaru o parochia, unde sa nu existe celu puçinu o scóla. Austria de susu, Tirolulu, Moravia si Boemia se apropriu de aceea intr' atatu, fiind-ca in aceste tieri de coróna numerulu prunciloru neamblatori la scóla e namai de 1, 2 pana 'n 5 percenti. Dup' aceste urméza numai decatu Stiria si Transilvania, inse cu abatere mare; caci in ambele aceste provincii numerulu prunciloru neamblatori la scóla e de 25 percenti; in confiniile militari numerulu acela e de 44 percenti; in Venetia de 65 percenti (din cauza ca acolo instructiunea privata e fórte latíta); in Carintia si Carniolia de 66 perc.; in Dalmatia de 72 perc.; in Litoralulu austriacu de 73 perc.; si in Galiçia de 84 percenti.

— Asemenandu numerulu scolariloru gimnasiali cu numerulu tineriloru pana la alu 18-le anu, in Austria de josu cercetéza gimnasiulu din fia-care 131 tineri unulu; in Anstria de susu din 169 unulu; in Stiria din 200 — in Carintia si Carniolia din 205, — in Litoralu din 185, — in Tirolu din 100, — in Boemia din 160, — in Moravia si Silesia din 177, — in Galiçia din 246, — in Dalmatia din 151, — in Venetia din 73, — in Ungaria din 120, — in Transilvania din 131, — in confiniile militari din 723 unulu. —

— Scólele populare publice din Viena suntu in anulu scolasticu, curgatoru (1860) cercetate de vr'o 35,000 prunci, numerulu invetiatoriloru suie la 400.

Ordinatiuni.

In privinti'a ordinatiuniloru esite pentru scóelele nóstre ne marginimu de astadata a insemná numai acele, care au mai d'aprópe influintia asupra imbunatatirei si propasirei scóeloru nóstre, si si aceste ale comunicá numai in es-trasu, insemnandu pe scurtu principiile enunciate in acelesi.

I. Ordinatiunea inaltei Locotiintie c. r. a Transilvaniei din 13. Maiu 1857 Nr. 6813 tiparita in 42 paragrafi pentru regularea invetiamentului in scóele populare iérn'a si vér'a, pentru datorinti'a amblarii la scóla si pentru pedepsirea lenevirei dela scóla.

II. Ordinatiunea inaltei Locotiintie c. r. a Trans. din 13. Octomvre 1857 Nr. 11553. Acésta ordinatiune a esitu pe temeiulu emisului ministerialu din 11. Maiu 1857 Nr. 2761 la relatiunea D-lui c. r. Consiliariu de scóle Dr. Vasiciu despre starea scóeloru inspectionate de D-Sa in anulu 1856, si d'aceea e relativa mai cu sama la scóele greco-orientale.

Principiile acestei ordinatiuni sunt urmatóarele:

1. Spre delaturarea ori carei colisiuni, si spre insemnarea cercului de activitate alu_oficialatoru politice si bisericesci in treb'a scolara este de a se pazí strinsu principulu, cumca trebile din-intru ale scólei, si anume instructiunea si disciplin'a tienu mai aprópe de sfer'a activitatii inspectiunei scolare bisericesci, adica a paróchiloru cá prepositii (directorii) locali ai scóeloru, a Protopopiloru cá inspectori districtuali si a Ordinariateloru cá a dirigatoriiloru diecesane scolare mai inalte, care organe suntu chiamate, cá sa duca in implinire prescristele legale in privinti'a scóeloru. Din contra ingrigirea pentru rendulu din-afara si

pentru trebuințele materiale ale școlilor populare țiene mai aprópe de sfer'a dirígatoriilor politice. Organele înse bisericesci și politice au să se spriginésca împrumutatu, și în trebile școlare, care atingu ambele sfere de activitate, au să lucre totdeuna în cointielegere bună.

2. Procedur'a ce se urméza la alegerea invetiatorilor nu se mai póte suferi. Comunele nu au capacitate a judecá pe competitorii posturilor de invetiatori și prin urmare nu suntu chiamate a esertiá o influinția decidietóre asupra alegerii invetiatorilor. La școlele capitale în cetati se póte lasá comunelor darea de opiniune asupra proiectului de alegere și a se luá acésta într'atatu în consideratiune, încatu nu sta în contradicere cu problem'a școléi. Pe sate înse numai în casuri straordinare se póte concede comunelor astu-felu de influințiere.

3. Se demanda medilócirea și asigurarea permanenta a dotatiunii școlilor. Și aci se insarcinéza Preturile c. r. cá să lucre cu totu adinsulu spre înaintarea starei școlare și să se delature aceea lipsa, ce a provenitu din negrigea timpilor trecuti, prin ridicarea școlilor și cultivarea poporului romanu. La ridicarea școlilor suntu îndatorite comunele acele bisericesci, spre alu caroru folosu au să fie școlele; aceste au să corespunda scopului, pentru care se facu, și nici o școlá să nu să póta edificá fara unu planu reveditu de inginerulu Prefecturei. Unde comunele singuratice n'au medilócele cerute spre cladirea, sustienerea și dotarea școléi, acolo să se unésca dóue și mai multe comunitati și să infintieze școle centrale, caci e cu multu mai folositoru a avea școle mai puține și bine-dotat, decatu multe și tóte fara medilóce.

4. În privinți'a durarii invetiamentului și a ferieloru este strinsu a se țienea dupa legea din 13. Maiu 1857 și nu este de suferitu, cá invetiamentulu să se precurme dupa

placu pe mai multe septemani, séu sa se restringa numai la lunile de iérna.

5. Sa se faca in totu anulu conscrierea tinerimei indatorate a amblá la scóla preste septemana, si a aceleia, ce are indatorire a merge numai Dumineca.

6. Cartile trebuincióse au sa se intrebuintieze cu tóta scumpatatea.

7. Inspectorii de scóla locali civili au sa se denumésca si asieze pretutindini si sa se provada cu instructiunea necesaria. Inspectorii de scóla districtuali sa faca celu puçinu odata pe anu visitatiunea cuviintiósá a scóleloru aternatóre.

8. Preo'ii sa se indatoreze a tienea catechisatiune cu scolarii si a visitá scólele fara pregetu

9. Ingrigirea stepanirei are sa tientéza intr'acolo, cá se nu fia lipsa de scóle pregatitóre pentru gimnasii si scóle reale, si pentru aceea in acele locuri, unde sunt medilocene cuviintióse au sa se infiintieze scóle capitale cu spesele comuneloru dupa ordinatiunea din ²³/₁₁ Martiu 1853 (fóia imper. XX — 72).

10. Asupra indolentiei comuneloru si a singuraticiloru parinti are clerulu si dirígatoriele politice, care stau mai aprópe de poporu, sa lucre necontentitu, cá aceste sa fia aplecate a inaintá tréb'a scolara, si acolo unde s'ar aratá resistintia sa se intrebuiie si medilóce siluitóre potrivite

11. Paroculu, judele si inspectorulu civilu sunt organele, care au sa ingrigésca despre starea scóleloru, si pentru aceea tóte ordinatiunile atingatóre de trebile scolare au sa fia comunicate acestoru organe.

12. Recunóscerea meriteloru adeverate pentru scóla este unu inboldu puternicu d'a lucrá spre infflorirea loru. Inaltulu Ministeriu de cultu si invetiamentu va sci dara in totu timpulu sa pretiuésca adeveratulu merit, si la pro-

iectulu ce 'lu va face in. Locutiintia in cointielegere cu ordinariatulu despre astu-felu de merite, séu va arată elu insusi recunóscerea sa, seu dupa cercustari va siaruí la préinaltulu locu pentru vre o distinctiune cu cea mai mare bunavointia.

III. Ordinatiunea inaltei Locutiintie c. r. a Trans. ddto. 8 Maiu 1858 Nr. 9561, prin care se introduce institutul inspectorilor de scóle civili si li se impartasesce instructiunea.

IV. Ordinatiunea inaltei Locutiintie c. r. a Trans. din 25. Octomvre 1858 Nr. 21,019, prin care se arata modulu, cum sa se ridice si doteze scólele.

Principiile aeestei ordinatiuni sunt urmatóarele :

1. Cea d'anteiu conditiune spre intemeierea si sustinerea durabila a unei scóle este edificarea unei case de scóla, precum si medilocirea si asigurarea unei dotatiuni, dup'aceea organisarea ei din-intru.

2. Scólele populare sunt de regula scóle confessionale, care au sa fia tractate, cá nisce trebi bisericesci; pentru aceea in urmarea préinaltei decisiuni din 6. Ianuariu 1853 are sa stea principiulu, cá scólele populare sa se intemeieze si sustiena cu spesele comuneloru bisericesci. Si fiind-ca ingrigirea de medilócele necesarie pentru scóle este datorintia comuneloru bisericesci, ori-ce pertractare despre scóla are sa se faca din partea dirigatoriilor politice in cointielegere cu aceea comuna bisericesca si pretulu ei, unde este d'a se infiintia scól'a séu unde cea infiintiata are sa se doteze mai bine, si mai anteiu pe calea bunei-vointi prin puterea lucrarii morale, si numai dupa-ce tóte svaturile bune nu voru folosi nemica, este a pasi la medilocu pe calea deciderii oficióse, in care casu inse trebuie a se pazi ordinatiunea din 13. Octomvre 1857 Nr. 11553. Dupa acésta indreptare este treb'a dirigatoriilor

politice si anume a Pretureloru c r. a luá in desbatere cu tóta seriozitatea si in contielegere cu organele bisericesti medilocirea unei dotatiuni stabile, si a lucrá contra indolentiei comuneloru mai virtosu acolo, unde tréb'a scolara este cu totul parasita si a ordiná economi'a comuneloru astu-felu, cá din veniturile ei sa se castige mediloce pentru sustienerea scólei.

3. Spre a se putea mediloci dotatiunea, trebuie a se luá in privire tóte esvórele, din cari ar putea a se infiintiá aceea dupa diferitele relatii locale, si aceste esvóre se voru puté aflá cu atatu mai usioru in acele locuri, unde comunele politice sunt identice cu cele bisericesci, séu cele d'anteu facu unu numeru mai insemnatu alu locuitoriloru.

Cá astufelu de isvóre se privescu:

- a) despartirea unoru locuri, livedi, gradini, paduri pentru invetiatori;
- b) ajutóre in bani din cassele alodiale, déca au medilóce de ajunsu si reprezentantii comunali dau invoirea loru si dirigatoriele mai inalte aplacidarea loru; éra déca se dau pentru scóla pamenturi séu alte acareturi, atunci trebe a se intari aceste prin documente de donatiune scrise in stilu scurtu, bine precisatu;
- c) ajutóre din fonduri, fundatiuni si averi bisericesci, déca stau d'aceste in dispositiune;
- d) bani de scóla pe anu séu pe septemana cate 4—5 crucieri de copilu, etc etc.

4. Mesur'a dotatiunei aterna mai cu sama dela impregiurarile locale si dela venitulul esvóreloru. Preste-totu inse are valoru principulu acelu, cá invetiatorulu sa capete atatu, catu sa'í fia de ajunsu pentru acoperirea lipseloru celoru mai neaparate. — Leaf'a odata fissata nu se mai póte micsiorá, ci numai mari.

5 Prin contribuirea în bani după averea său după contribuțiunea directă, adică prin aruncatura; acesta are d'a se întrebuintă numai atunci, dacă toate alte surse și mijloace de venituri nu sunt de-ajunsu său nu există de felu, că dotatiunea ce s'a aflatu mai de lipsa sa se p'oa acoperi, unde trebe a se luă bine sam'a, că astu-felu de contribuțiune prin aruncu sa se reduca la cea mai potrivita mesura și sa se mărginésca numai la cea mai neapărata summa.

La propunerea pentru aplacidarea unei aruncaturi asupra religionariloru unei comune bisericesci pentru scopuri școlare trebe aratatu :

- a) lips'a dotatiunei cerute pentru susținerea școl'ei în mesur'a propusa, totuodata și procedur'a, cum s'a stabilitu acea dotatiune, adică de a urmatu priu liber'a învoire a comunei bisericesci, său prin otarire oficiosa a dirigatoriiloru politice, care înse totdeuna are sa urmeze la cererea concernintei dirigatorii de școl'a și după ce s'a cercatu calea bunei-vointie.
- b) Neajungerea dotatiunei constatatore, care are sa se descria d'impreuna cu veniturile singuratice cu tota esactitatea, său total'a lipsa și neputintia a produce alte surse n'oue aratate sub 3.
- c) Modulu, cum sa fie impartitu arunculu, după care cheia și după care categoria a contribuțiunei directe, și totalulu resultatu alu arunculu, — apoi cum și prin ce organe sa se adune aceste, sa se socotésca, administreze și întrebuintieze numai spre scopulu otaritu, și în ce modu sa se îngrigésca despre garanti'a trebuintiosa pentru manipularea regulata a acestoru bani
- d) Unu astufelu de aruncu dacă este odata aplacidatu, se p'ote privi că sistematizatu și ori-care membru alu

comunei bisericesci are sa 'lu platésca in fondulu scólei.

Lips'a aduce cu sine, cá in totu loculu sa se formeze astfelu de funduri scolare, care cu timpu sub conscientiósa administratiune, póte cresce la unu capitalu insemnatu din care sa se doteze scól'a. O voia seriósa si o nazuintia onesta a parochiloru si judiloru spre promovarea culturei poporului, spriginita prin cooperare credintiósa a dirigitorieloru politice, voru fi totdeauna in stare a aflá si medilóce ducatóre la scopu. Asia d. e. o comuna constatóre din Sasi si Romani din cerculu Noricului s'a facutu demna de imitatulu tuturoru prin urmátórea fapta laudabila. S'a invoitu adica aceeaasi sa cultive unu locu comunalu si sa 'lu lucreze cu puteri unite, si vindendu productulu lui sa puna banii in fondulu scólei pana atunci, candu atatu scól'a sasésca catu si cea romana se va putea bine dotá. — Ce potu face puterile unite sub o conducere buna ne dovedescu si mai multu comunele catolice din Ciucu, cari spre a se putea infiintia o scóla capitala in C. Simleu, adusera cele mai insemnate jertve, ce numai le-a statu in putintia.

O speciala inviatiune va urmá la timpulu seu, cum au sa se faca fassiunile de scóla, care indeplinite dupa prescrie au puterea hrisóveloru capace de essecutiune, si arata imprumutatele iudatoriri si drepturi ale invetiatoriloru si comuneloru scolastice.

Dupa aceste puncte de indreptare, care au de scopu a aduce negociatiunile pentru dotatiunea scóleloru pe calea dirépta si vréu sa inainteze lucrulu practice si durabilu, c. r. Prefectura va avea de nou a luá la desbatere negociatiunile pentru dotarea scóleloru in contielegere cu dirigatoriile scolare, a caroru activitate trebe spriginita in totu modulu, si despre resultatu a relationá catu se póte mai in graba.

V. Ordinatiunea inaltei Locutiintie c. r. a Trans. din $16/4$ Novembre 1858 Nr. 17656, pentru plantarea si cultivarea pomiloru in locurile menite ale comuneloru si mai cu sama a duziloru (fragariloru).

VI. Ordinatiunea inaltei Locutiintie c. r. a Trans. din 5. Ianuarius 1859 Nr. 30561 ex 58, pentru scutirea dela militia a aceloru invetiatori, carii suntu asiezati definitiv (permanentu) in posturile lor.

Principiile acestei inalte ordinatiuni sunt urmatórele:

Toti invetiatorii primari si secundari precum si adjunctii sunt scutiti dela militia déca

a) voru produce decretu dela Ordinariatu séu Consistoriulu respectivu, cá dela suprem'a autoritate scolara diecesana, in care se va aretá, ca concernintele este asiezatu stabilu la o scóla sistemizata cá invetiatoriu, subinvetiatoriu, seu adjunctu. Contractele incheiate cu comunele nu suntu de lipsa, nici nu se ceru.

b) Concernintele are sa arete cu testimonii legale, ca a absolvatu cu succesu bunu patru clase normale intr'o scóla capitala.

Aceste mesuri au valóre numai pana la finitululu anului 1861, pana candu adica au sa intre in viétia pretutinde instituttele preparandiale, candu apoi nimene nu va mai fi scutitu, care nu va absolvá obiecttele prescrite pentru pregatirea invetiatoriloru.

Varietati.*)

Intr'o comuna mica din Ungaria anume Duka, s'a constituitu de-curendu o societate de lectura statatóre numai din vr'o 6 membrii (unguri), si pórtá 9 jurnale unguresi. Mic'a, dara animós'a societate a datu in 14. Ianuaru a. c. unu balu, cu scopu, cá din venitul aceluia sa 'si procure tóte foile magiare cate esista acum. — Unu viu exemplu, ce lucruri admirabile se potu realisá prin vointi'a tare si ca de ce rezultate imbucuratóre se încoronéza mai totdeuna staruinti'a constanta! Amu putea sa avemu si noi in multe locuri asemenea societati; escusatiunea cu neputinti'a, pe-candu videmu exemple de aceste, nu mai póte avea locu. Mai in tóta comun'a avemu cate unu Preotu, unu invetiatoru, unu cantoru, unu notariu si celu pncinu cate 3—4 individi, carii sciu a cití, cá sa tacu de numerósele comunitati curatu romane cu cate doi, trei, patru—ma si cinci invetiatori, 2, 3—4 preoti si unu numeru frumosu de alti individi cititori, cari insoçinduse si procurandusi puçinele foi romane si alte carti ce avemu, catu ar putea sa folosésca atatu sie, catu si compatriotiloru lor!

— Unu istoriografu renumitu anglu, anume Macaulay, a reposatu acum in lunile din urma si a lasatu in urm'a

*) Promisesemu in programu, ca vomu deschide in scrierea nótra o rubrica cuprindietóre „de lucruri varii tientitóre in deosebi la inavutirea mintii si nobilitarea inimei.“ Rubric'a acésta asiadara, menita fiindu a impliní lips'a si de alta lectura pentru invetiatorii ce nu sntu in stare a'si procurá mai multe scrieri necesarie, va cuprinde afara de cele pedagogice si alte lucruri, ce atienta la scopulu acestei rubrice.

sa o avere de 800.000 fiorini, afara de numeroasa 'i biblioteca si alta avere mobila si imobiliara ce a mai avutu. Prin unu testamentu ce a lasatu, a impartitu tota averea aceea intre rudeniile sale.

Conscrierea poporului.

Populatiunea Austriei dupa conscrierea din a. 1857, computandu si militarimea, sta din aproape de 35 milioane (34,987.964) individi, carii se impartu pe 11.240 mile parate austriace, in 69.518 locuri, si in 5,409 907 case.

De aici vinu pe singuritele provincii numerii urmatoari :

	Aria in mile [] austr.	Locuri.	Locuintie.	Populatiunea efectiva,	relativa.
Austria de josu	344.49	4.642	171.493	1,681.697	4.882
Austria de susu	208.47	6.548	109.106	707.450	3.393
Boemia	902.85	12.852	620.202	4,705.525	5.212
Bucovina	181.32	336	83.612	456.920	2.520
Carintia	180.26	2.894	50.140	332.456	1.844
Carniolia	173.57	3.226	73.286	451.941	2.604
Confiniile militare	583.00	1.783	118.695	1,064.922	1.826
Croatia si Slavonia	318.26	3.030	108.138	865.009	2.718
Dalmatia	222.30	1.041	85.740	404.499	1.819
Galitia	1.360.66	6.590	760.181	4.597.470	3.379
Litoralulu	138.82	1.011	79.766	520.978	3.753
Moravia	386.29	3.307	271.411	1.867.094	4.833
Saliburgulu	124.52	747	24.858	146.769	1.178
Silesia	89.45	701	58.158	443.912	4.962
Stiria	390.19	3.536	177.601	1,056.773	2,708
Tirolu	500.12	1.577	134.923	851.016	1.701
Transilvania	1.054.27	2.717	452.875	2,172.748	2.061
Ungaria	3.123.35	9.372	1,099.708	8,126.785	2.602
Venetia	436.76	2.816	452.256	2,444.951	5.527
Voivodina serbica	521.12	792	264.758	1,540.049	2,955
Summa	11,240.07	69.518	5,406.907	34,437.964	3.202

În privința ariei numai două state europene întrecu Austria, adică Rusia și Suedia cu Norvegia, era în privința numărului locuitorilor ea ocupa alu treile ranguri între statele europene, de orece numai Rusia și Franța numera o populațiune mai mare; căci după datele cele mai noue și mai sigure populațiunea în statele următoare a statului astfel:

	locuitori	in anulu:
In Rusia . . .	54,092.300	1850
„ Franța . . .	36,039.364	1856
„ Britania-mare	27,475.271	1851
„ Prusia . . .	17,202.831	1855
„ Ispania . . .	16,301.851	1857

Dintre celelalte state europene (afară de Turcia, despre a carei populațiune n'avem date sigure) nici unul nu mai are peste 10 milioane locuitori

Mai departe în Austria sunt 878 cetăți cu 866 preurbii, 2264 orașe (opide) și 66.376 sate. Provinciile cu cele mai multe cetăți este Boemia cu 355 cetăți, provincia cu cele mai multe orașe e Austria de jos cu 227 orașe. Cetăți de rangul întâi cu mai mult de 100.000 locuitori sunt: Viena (476.222 l.), Praga (142.588 l.), Pesta (131.705), Venetia (118.172 l.) și Triestul (104.707); cetăți de alu doile ranguri cu 50 — 100 000 locuitori sunt: Lembergu (70.384 l.), Gratiu (63.176 l.), Seghedinu (62.700 l.), Verona (59.169 l.), Briun (58 809 l.), Buda (55.240 l.), Padua (53 584 l.) și M. Teresiopol (53.500 l.) Între celelalte cetăți Cracovia are 41.086 locuitori, Lintiu 27.628 l., Cernautiu 26 345 l., Timișoara 22.807 l., Sibiu 18.588 etc.

Dintre orașe

34 au	cate 10 —	20 000 locuitori	
125 „	„	5 — 10.000	„ si
2.100 „	mai puțin de	5.000	„

Dintre sate

6	au preste	10.000	locuitori
99	„	5 —	10.000 „
1.115	„	2 —	5.000 „
65 261	„	mai puçinu de	2.000 „

Eco.

Muntii falnicu 'si inaltia
 Fruntea loru pana la nori,
 Si de brazii loru s'acatia
 Vulturii sfesieteri.

Se strecóra in tacere
 Pintre stance unu esvoru,
 Unde-adapa cu placere
 Turm'a sa unu bietu pastoru.

Pe verdétia se asiéza
 Si incepe a cantá ;
 Eara eco repetéza
 Peste munti cantarea sa.

„Am o turma fórte mica,
 Dar' cu dinsa 'su multiumitu :
 N'am nevoia de nimica,
 Me potu dice fericitu.

„Nu gendescu la avutia,
 Nici la nume sunatoru,
 Numai cerulu sa me tía
 Liniscitu voiescu sa moru.

„In acésta vale muta
 De nimicu nu sunt lipsitu,

Viéti'a mea fiindu placuta
Eu sum fórte multiumitu.

„O voi, carii cu mania
Sórtea vóstra blestemati,
De vreti bine sa ve fia,
In aceste vai intrati.

Ca 'n orasiu daca vr'odata
Vre unu bine voi semtiti,
Vine timpulu alta data
Candu cu plensu ilu resplatiti.

Z scu.

Fructe de lectura.

Summ'a capitala a tuturor virtutiloru invetiatoresci este amórea si umorulu bunu. Daca n'asiu sci, cum de curendu si tare influintiéza sufletu spre sufletu, cum de curendu morositatea nóstra rapesce voi'a-buna a altora, eu asiu invetiá atunci acésta in scol'a mea. Candu intru voviosu in aceea, copii mei sunt angeri, si tóte mergu bine.

Sailer.

Pe fruntea invetiatorului bunu sa locuézca, si din ochii lui sa straluce totdeuna o ilaritate amabila, cá tóte sa decura dupa voi'a lui, inse fara de vr'o sila si frica. Furtun'a viforósa nu e amic'a nimului, inse privirea cerului serinu re'nvioséza tóta inim'a semtítóre.

Ganganelli.

Acolo, unde este activitate, numai póte locui morositatea: morositatea, pe care Hippel o numesce çatarulu sufletului, e o urmare a nelucrarii; inse activitatea nasce voi'a-buna.

Mam'a, pruncii si natur'a suntu nutrimentulu spiritului sugatoriloru (prunci), si dedarea spriginita de imitatiune este calea, pe care spiritulu pruncului mistuesce nutrimentulu seu, prefacandulu in proprietate permanenta.

Ascultarea (supunerea) este cea d'anteiu dintre tóte virtutíle, la care copilulu trebe a se deprinde in cea d'anteiu etate a copilariei.

O miie de cuvinte nu facu atatu, catu unu singuru esemplu. Vorbele potu puçinu si facu puçinu. Si de ai predicá prunciloru tei dio'a si nóptea: „duceti viétia buna!“ si de le-ai demandá a ínvetiá Bibli'a si tóte cartile simbolice de rostu: éra tu si impregiurimea pruncului nu dati esemplu de fapte bune crestine: puçinu vei folosi. Vorb'a si scrierea sunt metalu sunatoru. Vorb'a se inviie prin esemplu, fapt'a s'açitia prin esemplu.

Dr. K. Schmidt.

Pe barbatulu tristu 'lu suferiu, dar pe copilulu tristu nu.

Candu incepe educatiunea spirituala? La cea d'anteu resuflare a pruncului.

Muieri! voi voiti a fi amate tare, indelungu, pana la mórte; asia dara: fiti mame copiiloru vostri.

Jean Paul.

Celu-ce scia a purtá mai bine binele si relele acestei vieti este, dupa parerea mea, celu mai bine educatu.

Rousseau.

Supunerea e cea mai inalta virtute, e virtutea cardinala a pruncului, din care se desvólta usioru si virtutíle celelalte.

Diesterweg.

Mam'a este geniulu copilariei anteie.

Stoy.

A fi atenti asupra nóstra si a veghiá asupra inimei nóstre, e totudeuna cea d'anteiu si mai insemneta datorintia a omului.

Placerile casnice ale omului suntu cele mai frumoşe pe pamentu. Si bucuri'a parintiloru asupra prunciloru loru e bucuri'a cea mai santa a omenimei. Ea face inim'a omului blanda si buna; ea ridica omenimea la Parintele loru in ceriu. D'aceea bine cuventa D-zeu lacrimile astoru bucurii si resplatesce tóta fapt'a de tata si tóta grigea de mama pentru pruncii loru.

Pestalozzi.

Nu toti ómenii se batu asia dicandu dupa cultur'a loru; multi voiescu numai asia e medicina de casa pentru buna-aflarea loru, o recepta de avuti'a si de totu felulu de fericire

Göthe.

Omulu póte implini o fapta buna, fara de a fi anche omu bunu, nu anse si o fapta rea, fara de a fi omu reu. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In caletori'a cea lunga a vietiei, precautiunea fia anchir'a ta, datori'a conductorulu teu.

Nu dori, sa fi ast'a ori ceea. Doresce a fi numai liberu; uniculu mediu spre acésta este: a nu pune pré multu pretiu pe lucrurile, ce nu stau in putera ta.

Maiestri'a de a fi fericitu sta mai cu sama in urmatórele trei puncte capitale: Sanetatea corpului; moralitatea caracterului si cultur'a spiritului.

Un'a din cele mai mari avutii ale omului este nedependinti'a; acésta inse nu sta intr' aceea, candu nescine póte a traí din venitele sale, ci intr' aceea, cá elu sa fia nedependentu dela retacirile ómeniloru si sa se póta guverná pe sine.

Sa nu ne indignamu pré multu pentru judicat'a lumei, cu atatu mai multu inse sa ne pese de vócea consciintiei nóstre, a istui jude dreptu.

Adeverat'a modestia e asemenea arborelui, care 'si acopere fructele scumpe sub foile sale.

Consciinți'a este o facla, care pe omulu bunu 'lu incaldiesce, pe celu reu 'lu arde.

Nenorocirea este o buna dascalitia, caci invétia a ne cunnósce puterile nóstre.

Nu uitá nici odata, ca virtutea omenésca este cá unu metalu luciu, care si d'o mica suflare se ruginesce.

Lacrim'a compatimirei este unu diamantu alu sufletului, care straluce numai in ochiu, inse strabate in totu sufletulu.

Cum se 'nvétia in scólele populare de Paris.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Planu de prelectiune: 8 $\frac{1}{2}$ óre deschiderea scólei
Scolarii s'aduna in curti. 9 óre: in ceputulu instructiunei. Ór'a
d'anteiu: rugatiune si doctrina religionara (in tóte dile).
Ór'a a doua: limb'a françosa (in tóte dile) Ór'a a treia:
scriere (Lunea, Mercurea, Vinerea), istoria si geografia
(Marti'a, Joia, Sambata). La 12 óre: rugatiune, dejunu si
recreare in curte. Deprinderi gimnastice de trei ori pe
septemana. La 1 óra: rugatiune. Dela 1—2: Aritmetica.
2—3 óre (Lunea, Mercurea, Vinerea): desemnu si (Mar-
tia, Sambata) splicatiuni si intrebari asupra celoru citite
mai nainte. Dela 3 — 4 óre de doue ori citire si de trei
ori cantare. La 4 óre rugatiune. Joia dup' amédi e totu-
deuna feria. Rugatiunea trebe a se rostí de catra inve-
tiatoriu celu puçinu odata pe di. — Planulu acestu este
pentru Classa anteia. In Class'a II. suntu numai reli-
giune (6 óre), citire (11 óre), scriere (11 óre), si cal-
culu (5 óre). — Fiacare scóla are o curte pentru joculu

si recrearea scolariloru. Scolarii remanu tóta dioa in institutu si aducu cu sine acolo ceva mancare, inse puçina (de comunu pane, póme si carne).

Catra Invetiatori.

Stilpulu unui populu e a lui junime.

Voi sunteti petrarii, dati cu braçiu ganjosu
Faceti stilpulu vostru tare, 'naltu, virtosu,
Cá sa póрте a templei libera boltime

Flórea unui populu e a lui junime,

Gradinarii voi sunteti, ah! grigiti de flóre,
Dati-'i recorela, dati-'i ploia, sóre,
Sa ve spire dulce in viitorime!

Intruniti frumsétia, gratia, taria

In junimea brava, ce v'a resaritu!
Nobila ursita cerulu v'a 'mpartitu;
Lucrulu vostru este pentru vecinicia!

De intunecimea totala a Sórelui in 1860.

Renunitulu astronomu Maedler in Dorpat (din Livonia = Livland), autorulu unicei carte bune lunare ce esista, in prevedinti'a impregiurarii, ca spre observatiunea intunecimei solare din 18. Iuliu n. a. c. se voru aduná in Ispania multi invetiati, la vro 40 astronomi din tóte partile Europei, a precalculatu tóte impregiuralile aceleia in raportu catra acea tíera. Dupa

calcululu seu patru planeti primari: Vinerea, Mercuriu, Jove si Saturnu — voru formá in momentul intunecimei unu felu de romboidu in apropierea sórelui intunecatú; acésta constelatiune este o ivéla atatu de rara, care in decursulu multoru seculi abia se repetéza odata. In Ispania intunecél'a acésta va ocupá unu locu de 50 legue in latime si 133 legue in lungime (legua = mila ispanica e de 24,000 picioare; $16\frac{2}{3}$ legue d'aceste = 1 gradu alu meridianului). Statiunile primare de observatiune in diversele parti ale pamentului sunt: Oregon, Labrador, Ispania (má-lurile marei atlantice si mediterrane), Jaca, Algeria si Dongolah (la Nilu).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Librerille Londonului

suntu cele mai mari din tóte tierile. Unu singuru libreru de Londonu vinde pe anu de 5 milióne punti sterlingu. In Londonu sunt 900 librerii, intre cari este una ce numai pentru anuntiuri platesce pe anu la 250,000 tal. ren.

Recensiuni.

Gramatica romána pentru clasile gimnasiali inferiori de Gavriile I. Munteanu, Directorú și professorú la Gimnasiulú românú de legea gr. or. din Brașovú. Partea etimologica. Brașovú 1860, la Römer și Kamner.— VI. și 74 pag., in 8°. mare.

Pentru ceice a cititu scrieri d'ale D. Munteanu, va fi deajunsu ai audí numele, spre a pune afara de tóta indoial'a pretiulu opului numitu. — Cartea întréga e tiparita cu litere strabune si se imparte in XII capete cu 113 §§. O precuventare interesanta si o introducere scurta. In precuventare D. autoru arata importantia studiului limbei materne si scopulu ce l'a urmatu in compunerea opului atinsu. Insemnandu impartirea limbiloru romanice in romanice de vestu si in roman'a de ostu, éra a acesteia in dialectulu nordicu si sudicu despartiti prin Dunare, dice: „ca literatii nostri n'au datu tóta atentiunea la dialectulu de sudu cata merita elu din punctu de vedere alu culturei limbei nóstre“, si 'si esprima dorinti'a, cá limb'a romana macedonica sa se introduca pe viitoru in gimnasiile superióre romanesci cá studiu obligatu, cum se face acésta d. e. cu „Mittelhochdeutsch“ prin Gimnasiile nemtiesci. Trece d'ací la avuti'a limbei nóstre, la impregiurarea, ca únele vorbe si forme sunt conservate mai corectu pe unele, altele pe alte locuri si arata ratacirea acelorú, carii perzindu din videre acésta stare a lucrului, ar pune de modelu si de regula vorbele si formele ce s'auđu prin territorulu d'impregiurulu lorú, si dice ca „nunumai in gramatica, ci si „in verce scriptura romana mai seriósa, sa ne conducemu de principulu: ca acele vorbe si forme sunt mai romanesci, mai „clasice asia dicendu, in limba, care sunt mai aprópe „si cu materi'a si cu form'a de originea latina seu romanica, ori in ce gura de romanu s'aru affá ele si ori catu de „straine s'ar paré deocamdata urechei nededate.“ Autorulu se dechiara contra parerei acelorú, cari pretindu, cá tóte vorbele imprumutate sa se scria cum se affa scrise in limb'a, din care le luamu, eaci atunci „amu face gramatica in gramatica.“

Catu pentru ortografia, D-sá intrebuintiéza semne si la vocalele si la consonantele ce 'si schimba sunetulu. — Fiindu inse, ca acést'a e la noi cea mai insemnata intrebare de limba, éra D. Munteanu e unulu din scriitorii cei mai buni ai nostri, ale carui observatiuni trebuescu asiadara bine-considerate, noi reproducemu aici insusi cuvintele D-sale, din precuventarea opului atinsu, prin care ne spune pe ce se razima in asta privintia, si lasamu in judicat'a fia-cui, de a aprobá, ori nu. La pagin'a V. dice:*)

*) Cá sa damu o proba de ortografi'a D-lui autoru, ne-arú placé a tiparí pasagiulu urmatoru întocma cu semnele ce le-a in-

„Incâtă pentru semnele ortografice n'asceptă ca ele să pōta multămi pe toți: cata ânse să spună contrariilor că lucrul principale, ce trebuie să lă pretēdemă dela o ortografia cu litere este: ca aceea împacândă pronunția cu scriptura să ne scape principulă etimologică; acēsta o face ortografia cu semnele ce am acceptatū; ceeace ânse o ortografia lipsita absolutū de semne nu pōte să faca Totū ce i se pōte îputa este paruta neconsecēnța în aplicarea unorū semne: insemnândū cu (◌) și pe î ũ cândū sū scurte, și pe a e ce sū plenisune, cu (^) pe â ê și cândū suna ca ɤ și cândū suna ca î. Ci, de ne vomă nota bine din capulū locului că (◌) asupra lui î și ũ însemnéza scurtare, asupra lui a și e arata neaccentuare, că (^) pusă asupra lui â și ê, însemnéza accentuare, și că înfine a și e, însemnate cu (◌) seă cu (^) numai urmate de N. și substit. M. suna ca î, éro alledăți totūdauna ca ɤ — pere tōta neconsecēnța, tōta greutatea. Cu acēsta totuși nu voiū să atribuescū ortografiei acesteia darulū de a ne face să putemă scrie limba româna corectă „fora să ne gandimă“ cum pretēnde cu tōta flegma una din cele mai noue gramaticii române. Dincontra, déca aș avé glasulū trîmbiței de apoi, aș striga: ca să auda si să se convinga totū romanulū, că nici limba lui nu pōte fi scrisa corectă fora studiū: ca acei parinți români, cari în planulū de crescerea copiilorū lorū daă maternei êncō totū loculū secundarū, să se descepte din simplitatea unui Siamil, care, viđitândū scōlele din Caluga, nu pučînă s'a miratū că ruși ca ruși învața limba rusésca în scōla.“

trebuintiatu D-sa; inse lipsindune pentru literele „a“ si „e“ semnu, (◌) unde a venitū aceste înainte le-amu lasatu fara de semnu. Ori unde asiadara a si e au sa sune că ɤ si n'au semnu d'asupr'a, suntu a se privi de a si e cu (◌) deasupra.

Nu puțin înalta folosul cărții acestia și aceea, că D. autorul a trasu aici colo câte o asemănare între limb'a română și cea latină.

Cartea această face aștei parte a Gramaticii (partea etimologică). Desfășurându autorul (pag. 2—4) „membrurile constitutive ale limbii“ prin întrebuintarea alfabetului cirilic, trece (pag. 5) la „scrierea cu litere române“, primește în alfabetul român 25 de litere, dintre cari înse K, Q, X și Y suntu a se întrebuintă că litere capitale numai în scrierea numelor proprii. În capul despre partile vorbirii (pag. 10) împarte vorbele ce facu limb'a română în 9 clase, căci „numeralele“ se tiene de clas'a adjectivalui, pe care lu împarte asiadara în adjectiv calificativ și adjectiv numeral. În limb'a română destinge (pag. 13) trei genuri: masculin, feminin și neutru. Neutru acăstu înse e și aici numai aceea, ce în alte gramatici se dice „genu mestecat“, de care se tienu adică substantivele, care la singuritu suntu masculine, éra la înmultitu feminine și care în această gramatică se numescu și eterogene. — La declinarea substantivelor în e are Genitivulu și Dativulu femininelor în i d. e. vulp-i (ei). — Numeri multiplicativi nu suntu în limb'a română deórece n'avemu echivalente la plex (Fach nemt.), deca cumva nu vom voi a primi fóia (pag. 32). Formele îmi, îți (pronume) nu suntu originare, se potu asiadara lapadá (pag. 34). E frumoasa observatiunea autorului în privința cuvintului мѣ (pag. 35, Nota 2): „Mî amice, Mî frate, ce espressioni cordiale! asemenea: Et tu mî Brute! ci acăst'a în gur'a celui de alta ginte a ajunsu limb'a urei și a despretiului: mî române! . . .“ Capulu din urma XII tractéza singuru numai despre formarea cuvintelor și cuprinde multe însemnabilități. La încheerea mai multor capete suntu adăgate reguli sinctactice, care anche înalta multu folosul cărții. Supplementulu (pag. 74) este o recapitulare de unele reguli ortografice dezvoltate rapsodice în cursulu acestei parti etimologice.

Privindu opulu preste totu putem dice, că scrutarile ingenioase ale D-lui autoru dezvoltate în această carte suntu de mare înportanța și merita tóta recunoscinti'a, cu atatu mai virtos, fiind-că ele arunca o lumină nouă asupra etimologiei și ortografiei limbii noastre. Facemu dreptu-aceea atenti la această carte pe toti amicii limbii noastre, și dorim o catu mai mare latire a ei. Ea e compusa pentru gimnasii inferioari, înse și învetiatorulu elementaru va putea profită de aceea mai multu că de multe alte carti gramaticale mai volumenóse; ma în

scólele de mai multe clase mai virtosu in scólele normale publice ar putea sa se si introduca.

Tiparulu cartii e fórte frumosu si charti'a buna. Pretiulu nu ne este cunoscutu.

Aseptamu cu doru sa videmu esita de sub tiparu si partea a dóu'a sinctactica a gramaticiei acesteia, si speramu ca nici nu va intardiá.

Manualu de limb'a romana dupa principiile Dr. Becker si metodulu lui Vurstu de a'nvetiá limb'a materna, lucratu pentru Scólele nóstre poporali de G. C. Bellissimus. Partea prima. Cugtarea si espressiunea ei, propositiunea. Sibiu 1859. In Tipografia diecesana. 46 pagine in 8° — Pretiulu 12 cruceri n.

Asemene e tiparita preste-totu cu litere strabune. Ortografi'a fara de semne. Manualulu preste-totu privitu corespunde aseptarii. Fórte puçine sunt intrensulu la care nu ne putemu invoí; inse fiindu-ca totusi sunt, D. autoru nu se va indigná, daca in interesulu adevverului si din punctu de vedere alu culturei limbei nóstre ne vomu face aici o sincera observatiune. Verbulu ausiliare „a fi“ are persón'a a treia din singuritu in presintele indicativului: este séu e. Form'a „í“ e mai multu unu provincialismu si — celu puçinu in scriere — nu se pré intrebuintiéza. D'aceea dicemu gramaticesce multu mai bine: „Laptele e albu“ decatu „Laptele-i albu“: „Cret'a este alba“, decatu „creta-i alba.“ — In §. 5. Insemnarea 3 pag. 25 sta: „Candu dicemu ceva despre o persóna insemnata, in locu de elu ea, dicemu: d'insulu, d'ins'a, séu Domnia Sa etc.“ Noi inse suntemu de parere ca dinsulu, dinsü, dinsa, dinsele tienu numai loculu pronumeloru personale elu, ea, ei, ele si nu suntu nici catu sinonime cu Domnia-Sa, prin urmare „dinsulu“ nu este pronume de reverintia. Aceste inse nu scadu nemica din valórea cartii; metodulu urmatu in aceea este fórte bunu, tiparulu e frumosu, charti'a trainica si pretiulu anche e moderatu. Merita asiadara a fi recomandata. Am dori s'o videmu si introdusa in scólele pentru cari este compusa.

C u p r i n s u l u.

	Pag.
Intreprinderea noastră	1
Unu eco din Ungari'a	4
Sórtea prunciloru in paganitate	8
Educatiunea	17
Órecari barbati renumiti ai Romaniloru, carii a scrisu despre educatiune	23
Educatiunea in scóla si acasa	27
De ortografi'a romana	31
Proverbe pedagogice	41
Ce sa faca invetiatorulu, cá sa inainteze in cultur'a sa propria?	46
Intemeierea scólei populare	53
Scóla practica,	
Conversatiune cu scolarii asupra Gramaticiei	57
Sciri scolare	68
Statisticu	72
Ordinaiuni	75
Varietati	83
Conscrierea poporului	
Eco (poesia)	
Fruete de lectura	
Cum se 'nvétia in scólele populare de Paris	
Catra Invetiatori (poesia)	
De intunecimea totala a sórelui 1860	
Libreriile Londonului	
Recensiuni.	
Gramatica romana de Gavriile I. Munteanu	
Manualu de limb'a romana de G. C. Bellissimus	